

FORSTÅ
for å
FORANDRE

Marxistisk studiebok for Rødt

Mange har lest tekstene og vært til hjelp.

Takk til:

Marthe Bastøe, Sarpsborg

Frode Bygdnes, Harstad

Dordi Hammer, Frøya

Harald Minken, Oslo

Jens-Ingvald Olsen, Tromsø

Deltakere på Aktiv i Rødt

Organisasjons- og studieutvalget, Oslo

Forstå for å forandre
– en marxistisk studiebok fra Rødt

Redigert av Jorun Gulbrandsen og Erik Ness

Forlaget Rødt!, Larvik, 2019

www.marxisme.no

Omslag: Marte Teigen

ISBN 978-82-8349-026-8 (trykt utgave)

ISBN 978-82-8349-026-8 (e-bok)

Trykk: X-idé AS

INNHOOLD

Bertholt Brecht: En lesende arbeiders spørsmål.....	8
Benedikte Pryneid Hansen: Forord	10
Leserveiledning.....	11

MØTE 1: Hva er kapitalisme?

Jorun Gulbrandsen: Hvorfor rike blir rikere og fattige fattigere?	14
Litt hjelp	22

MØTE 2: Kan kapitalismen redde kloden?

Jorun Gulbrandsen: Kan kapitalismen redde kloden?.....	24
Eksemplet fisk	25
Eksemplet avfall	29
Eksemplet vind.....	32
Eksemplet olje.....	36
Litt hjelp	41

MØTE 3: Imperialisme på norsk

Arnlot Ask og Stian Bragtvedt:	
Den snilleste krigerstaten i verden?	44
Litt hjelp	53

MØTE 4: Klasser, kvinnelønn og allianser

Fra Rødts prinsippprogram. Kreftene for forandring.....	56
---	----

Siri Jensen:	
Hvorfor er kvinners arbeidskraft mindre verdt?.....	59
Litt hjelp	64
MØTE 5: Sosialisme	65
Rødts prinsippprogram: Hvorfor sosialisme?	66
Rødts prinsippprogram: Om kreftene for forandring	69
Kjersti Ericsson: Feministisk sosialisme?	71
Litt hjelp	86
FORSLAG TIL MER Å LESE	87
Michael A. Lebowitz:	
Hvordan blir arbeiderklassen et revolusjonært subjekt? ..	88
Jorun Gulbrandsen:	
Kvinner, menn og kapitalister – i praksis.....	92
Fra Arbeidsprogrammet til Rødt om olje	97
Rødts plan om arbeidsplasser og olja.....	98
Rødts Prinsippprogram om imperialisme.....	101
Jorun Gulbrandsen:	
Lokal makt over avfall og SFO med eller uten EØS?....	106
HVORDAN FÅ STUDIESTØTTE	110

Tips til lagsledere:

Gnist er Rødts tidsskrift. Det følger opp aktuelle spørsmål i klassekampen, kvinnekampen, internasjonalt, om alternativer til makta, et sted der sosialister diskuterer veier til sosialisme og frigjøring.

Altså: Fortløpende påfyll, nesten en studiesirkel!

Tilbud til nye abonnenter:

100 kr for et årsabonnement, minst 4 nummer i året. Vanlig pris 345 kr. Det gjøres sånn:

Send en sms til **2090** med tekst **Gnist** og din **e-postadresse**.

Medlemmer som følger med jevnlig, blir klokere og deltakende. Man må forstå for å forandre.

Spør medlemmene om de vil abonnere på *Gnist*.

GNIST

BERTHOLT BRECHT:

EN LESENDE ARBEIDERS SPØRSMÅL

Hvem bygde Theben med de sju portene?

I bøkene står noen kongenavn.

Har kongene slept på murblokker?

Og Babylon, ødelagt så mange ganger:

Hvem gjenreiste Babylon så mange ganger?

Lima strålte av gull: Hvor bodde

byggningsarbeiderne i Lima?

Hvor gikk murerne da?

Det store Roma er fullt av triumfbuer:

Hvem satte dem opp? Over hvem triumferte de?

Og i sanges Bysantz: Bodde alle i slott?

Selv i sagnenes Atlantis brølte de drukne

på sine slaver den natten da havet kom.

Den unge Alexander tok India.

Han alene?

Caesar slo gallerne.

Hadde han ikke engang med seg en kokk?

Filip av Spania gråt da hans armada
gikk under: Var det ingen andre som gråt?
Fredrik den andre seiret i sjuårskrigen. Hvem
seiret bortsett fra ham?

På hver ny side: en ny seier.
Hvem kokte seiersmaten?
Hvert tiår: En ny stor mann.
Hvem betalte regningen?

Så mange historier.
Så mange spørsmål.

FORORD

Dette er Rødts reviderte og utvidete studiebok, *Forstå for å forandre*. I løpet av de fem årene siden den forrige utgaven ble laget, i 2014, har det skjedd mye. Vi har hatt landsmøte med nye vedtak, kommet inn på Stortinget og doblet antall folkevalgte i kommunestyre og på fylkesting. Og ikke minst: Vi har fått mange flere medlemmer.

For å styrke oss som organisasjon og som politisk kraft, trenger vi å lære og diskutere mer i partiet.

Denne studieboka er en hjelp til Rødts medlemmer og lokallag slik at nye og gamle kan studere og diskutere så vi kan bli bedre politisk og ideologisk skolert.

Studieheftet er en innføring i marxistisk økonomi, kapitalisme og sosialisme, miljøkampen, kvinners arbeid og Norge som en imperialistisk stat.

Følg gjerne opplegget som er foreslått på de neste sidene, eller gjør det på andre måter dersom det passer bedre. Bruk også gjerne andre tekster enn de som er med her. Et annet tips er å bruke filmer eller foredrag.

Flere utdrag fra Rødts prinsipp- og arbeidsprogram, som ble vedtatt på landsmøtet i 2019, er med i studiematerialet.

Følg med på rodt.no/studier der vi legger ut tips, tekster og videoer m.m. med hjelp til studiemøtene.

Lykke til med studiene!

Organisasjonsutvalget i Rødt

Benedikte Pryneid Hansen, partisekretær

LESERVEILEDNING

Vi har gjort noen endringer i studieboka fra Rødt fra den forrige som kom i 2014.

Denne boka har en tydeligere rød tråd, alle møtene tar utgangspunkt i vår forståelse av kapitalismen. Det er to nye møter: kapitalismen og miljøet og norsk imperialisme. Vedtakene fra fra Rødt er fra 2019.

Boka er ikke laget for marxister først og fremst, men for de som vil se om marxistisk teori er nyttig for å forandre verden. Dette er en diskusjonsbok, ikke en fasit.

Vær litt tålmodige!

Å sette seg inn i nye ting er alltid vanskeligst i begynnelsen. Når dere først kommer i gang, faller ting på plass.

Det første møtet legger grunnen, resten bygger på det. Men vi gjentar utover i boka, og det går an å starte med hvilket som helst kapittel.

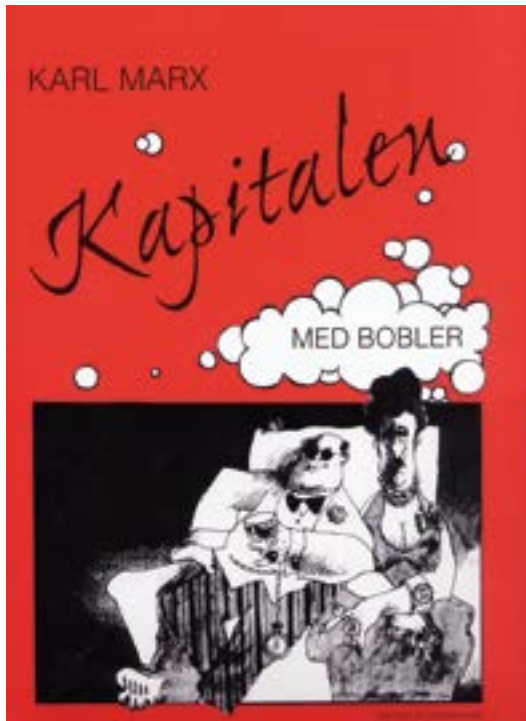
Noen tips

- Bruk blyant, strek under og sett spørsmålstegn mens du leser. Da vet du hva du helst vil bruke tida på å diskutere.
- Les avsnitt dere synes er sentrale eller vanskelige, høyt i gruppa. Da blir flere med og bidrar.
- Det er mer å lese bak i boka, ekstra.

Etter hvert møte er det et avsnitt, «Til hjelp». Se på det!

Forlaget Rødt

Jorun Gulbrandsen og Erik Ness, redaktører av denne boka

Denne tegneserien av Carlos Barrades, utgitt av Forlaget Rødt og oversatt av Jocke Fjeldstad og Stian Bragtvedt, er ypperlig å bruke i en gruppe. Fordel rollene, begynn og les og diskuter underveis!

Forlaget Rødts nettside: www.marxisme.no

MØTE 1:

HVA ER KAPITALISME?

Kapitalismen er et klassesamfunn. De som eier kapital, bestemmer det meste om samfunnets utvikling.

Hva er kapital? Hvorfor er målet til kapitalistene mer kapital, og ikke for eksempel klær og hus? Hva betyr det for samfunn og miljø? Hvem skaper kapitalen?

Verdt å lese:

- Carlos Barradas: *Kapitalen i bobler*. Forlaget Rødt, 2009, 52 s. Tegneserie.
- Jørgen Sandemose: *Historisk materialisme og økonomisk teori*, Forlaget Rødt, 2015, 113 s.
- Ben Fine og Alfredo Saad-Filho: *Om Kapitalen av Marx*, Forlaget Rødt, 2009, 220 s.
- Karl Marx : *Kapitalen bok 1*, Oktober. *Bok 2*, Forl. Rødt.

Verdt å se:

- Jorun Gulbrandsen: *Kort og rødt: Sånn blir de rike rike*. Video, teksten, 2019, 25 minutter. Søk på YouTube.

Om forfatteren

Jorun Gulbrandsen er lærebokforfatter, var leder av AKP fra 1997 til 2006. Har blant annet skrevet *Den skreddersydde skoen*, Forlaget Rødt, 2014, 150 s. og *Troll kan temmes, men ikke arge kvinnfolk*, Forlaget Rødt, 2018, 255 s.

JORUN GULBRANDSEN:

HVORFOR RIKE BLIR RIKERE OG FATTIGE FATTIGERE?

Under kapitalismen bestemmer et mindretall. De eier kapital, og dermed det som trengs for å lage alt. Et flertall eier ikke kapital. De må selge arbeidskrafta si for å leve. Kapitalismen er et klassesamfunn.

Kapitalisme er en måte å produsere på, en økonomisk måte å organisere samfunnet på. Den dominerer den tida vi lever i nå.

Penger som settes i arbeid for å skape mer penger, kaller vi *kapital*. Et annet ord for «mer kapital» er *kapitalakkumulasjon*, oppsamling. Fordi «*mer kapital*» er målet til de som eier produksjonsmidlene, de virkelige herskerne i vårt samfunn (kapitalistene¹), kaller vi samfunnet for et *kapitalistisk samfunn*. Kapital er kjennetegnet på økonomien.

Kapital-istisk

Kapital-isme

Kapital-ist

Dette er ikke skjellsord, men beskrivelser.

Dette forholdet i økonomien bestemmer forholdet mellom menneskene i samfunnet. Derfor kan vi dele et kapitalistisk samfunn i to hovedklasser, arbeiderklassen og kapitalistklassen. Det kommer vi tilbake til i et seinere møte.

1 Av og til brukes ordet *kapitalen* om gruppa kapitalister. F.eks.:

Kapitalen forsvarer sine interesser. Det kan være litt forvirrende.

Nå skal vi forklare hvorfor noen blir rikere og andre ikke blir det.

1) Målet: Kapitalen skal øke

La oss se nærmere på en kapitalistisk bedrift, for eksempel Hennes & Mauritz (H&M). Det vil vise hvordan kapitalistene opptrer i samfunnet og hva som styrer dem. Eierne av H&M har tjent penger før. De har hatt arbeidere til å jobbe for seg, så de har penger i banken. Der ønsker de ikke å ha dem liggende, så de investerer i produksjon av varer og tjenester. Kapital er det de investerer på nytt, sånn at det blir profitt, som gjør at det kan investeres på nytt, bli mer kapital osv.

Det finnes en formel for dette: $P-V-P'$. Den betyr: Kapitalisten starter med *penger* (P), kjøper to slags varer (V), *konstant* og *variabel* kapital (forklaring kommer). Målet er mer penger (P') (leses *penger merket*).

Det framgår av formelen at profitt er målet til kapitalistene, det de vil ha. Når varene er solgt, kan den samme kapitalen, minus det som kapitalisten har tatt ut til luksusforbruk, investeres igjen og gi mer profitt. Disse pengene investeres i ny produksjon – og slik går det videre og videre.

2) Hva som lages, er ikke viktig

Det er ikke viktig for kapitalister hva som bli laga, bare det gir mer kapital. Klær, bombefly, bleier, samme hva. Det de er opptatt av, er hvilke selskaper som betaler mest profitte til aksjeeierne. H&M ga hver aksje 9,5 kroner i 2013. Oljefondet tjente da 90 millioner kroner. Oljefondet brukes til å investere i produksjon, sånn at fondets **P** blir **P'**.

Det er **P-V-P'** som gjelder. På H&M sin nettside finner du de tjue største aksjeeierne i selskapet. Noen er banker, forsikringsselskaper og pensjonskasser. De plasserer penger for seg sjøl og andre for å tjene mer penger. En av dem er Swedbank Robur fonder. Ved utgangen av 2013 hadde de 44 179 993 aksjer. Utbyttet per aksje var 9,5 svenske kroner. Det blir et utbytte på ikke langt unna 420 millioner kroner. En av dem som nyter godt av dette, er svensk LO. De plasserer kontingentpenger i Swedbank Robur for å tjene mer penger på dem. Banken skriver:

LO och LO-förbunden har tillsammans med Swedbank Robur sedan mycket lång tid ett samarbete när det gäller kapitalförvaltning. Det övergripande målet med samarbetet är att med långsiktigt tryggt och kostnadseffektiv förvaltning uppnå hög avkastning till så låg risk som möjligt för alla deltagande parter.

For at «tryggt og kostnadseffektiv förvaltning» skal skje for Oljefondet, svensk LO og Stefan Persson, eieren av H&M, trengs det noe helt spesielt.

3) Arbeidskraft

H&M-kapitalistene har funnet ut at de kan tjene mange penger på å få laget og solgt klær. De kjøper først varer som

Bangladesh = billig arbeidskraft

Foto: blogs.channel14.com

bomull, symaskiner, strøm, hus med fabrikker, eller de betaler andre kapitalister for å leie fabrikker.

Men det skjer ingenting. Maskinene står stille. Nål og tråd ligger på benken. Ikke ei T-skjorte blir laga. Alt dette som står stille, kalles konstant kapital fordi den forandrer seg ikke.

Kapitaleierne veit at de må kjøpe én vare til for at de skal kunne tjene mer kapital. Det er varen *arbeidskraft*. Det er den eneste varen i verden som skaper *verdi*². Varen arbeidskraft forandrer seg og får ting til å forandre seg. Den kalles derfor *variabel* kapital.

Kapitaleierne trenger folk som bare har arbeidskrafta si å selge. De har ikke jord, maskin, båt, kiosk, ingenting. Men

² **Verdi** kalles også *bytteverdi*, til forskjell fra bruksverdi. *Verdi* og *bytteverdi* er det samme.

de har det som kapitalisten vil ha: evnen til å arbeide. Det er dette vi kaller *arbeidskraft*.

Ser vi nå på formelen **P–V–P'** en gang til, ser vi nå at **V** her står for to slags varer som kapitalisten bruker pengekapitalen **P** til å kjøpe. En del av **P** blir brukt til å kjøpe produksjonsmidler. Det er den *konstante* kapitalen. En annen del brukes til å kjøpe arbeidskraft. Det er den *variable* kapitalen.

Kapitalistene kjøper arbeidskraft. Det er misvisende å bruke ordet *arbeidsgiver*. De er *arbeidskjøpere*. Det er jo hele poenget med produksjonen, for kapitalisten som bare er ute etter profit.

H&M-eierne undersøker hvor arbeidskrafta er billigst. De velger vekk Norge og Sverige, og de tar i stedet Bangladesh, et av verdens fattigste land. Eller Kambodsja, Etiopia ...

4) Lønn for å overleve til neste lønning

Den lønna arbeiderne får, er det som skal til for at de opprettholder livet til neste lønning. Hadde de fått mindre, hadde de dødd ut. Det arbeiderne får i lønn for en dag, prisen på arbeidskrafta altså, er det som skal til for å gjenskape arbeidskrafta i en dag. Det er det arbeideren skal bruke på å skaffe seg og kanskje en familie nok mat, klær, et sted å bo. Barn skal vokse opp, slik at arbeidskrafta reproduseres. Men kapitalen som brukes til å kjøpe arbeidskraft, dvs. betale lønn, er variabel kapital, den skaper mer verdi enn det koster å anskaffe den.

Siden kapitalen hersker over hele kloden, jakter de etter steder i verden der det er normalt at prisen på arbeidskrafta er lav.

5) Gratis arbeid, merverdi, utbytting

I Bangladesh har H&M-kapitalistene kjøpt varen *arbeidskraft*, og arbeideren jobber. Da skjer det vidunderlige – for H&M. Skjorter, bukser og kjoler strømmer ut av symaskinene, time etter time. Arbeideren bruker kroppens krefter, energien, kaloriene, kunnskapen sin og fører disse kreftene inn i produksjonen, slik at det blir noe å selge, en vare.

Stefan Persson eier H&M
Foto: ahbar-tech.com

Det er arbeid som skaper verdi. Det er kreftene hun har brukt i arbeidet hun skal ha lønn for, slik at hun kan jobbe for arbeidskjøperen i morgen også. Kanskje det bare tar to timer å jobbe for det. Så burde hun kunne gå hjem. Men nei! Kapitalisten har betalt for å bruke arbeidskrafta hennes hele dagen. Så resten av dagen arbeider hun gratis. Alt arbeidet etter de to timene tar H&M uten å betale. Arbeideren får penger for *noe* av verdien hun har skapt, men ikke for alt.

Den ekstra verdien H&M tar, kalles *merverdi*. Mer verdi. Merverdi skapes når arbeideren jobber mer enn hun får betalt for. Og det er hele poenget med produksjonen. Så enkelt er det. Merverdien er det som *øker* kapitalen til kapitalistene. Derfor er de rike.

Derfor er Stefan Persson, som eier H&M, den tredje rikeste personen i Europa på å selge klær som han får andre til å lage for seg. Noe av merverdien går til Oljefondet, svensk LO og noen til, men veldig mye går til Stefan Persson.

Å betale arbeiderne for mindre enn det de jobber, er utbytting.

6) Bare arbeid kan skape verdi

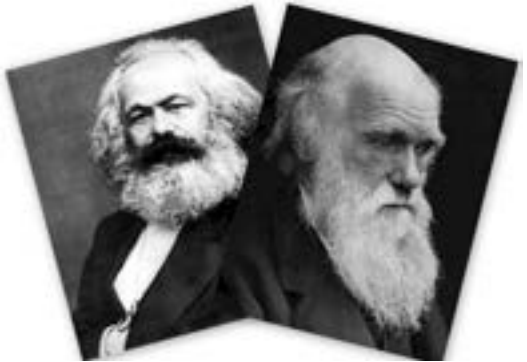
Nå skal vi ser litt mer på varen. Den har en *bruksverdi* og en *verdi (bytteverdi)*. Bruksverdien er hva den kan brukes til. Om den er nyttig for noen. Varen arbeidskraft har høy bruksverdi for kapitalisten. Ei varm jakke har kanskje høy bruksverdi for deg akkurat nå.

Varens bytteverdi (verdi) handler om noe annet. Verdien er det som gjør at varer kan byttes mot hverandre. Da må det være noe felles ved dem, som gjør at de kan sammenliknes. Det er tid, arbeidstida som er nedlagt i varen.

Alle skjønner at en blyant og et piano har ulik mengde arbeidstid i seg. Vi kan si at verdi (bytteverdi) er *størkna arbeidstid*.

Men vi må ha med en ting til: Det er den *vanlige* måten å lage tingen på, som gjelder.

I 2014 er det vanlig at kopper lages i fabrikker, en kopp i minuttet. Det er ikke mye arbeidstid som brukes for å lage hver kopp. Men maskina og råvarene er laget av mennesker, så også det arbeidet føres over til koppens verdi. I butikken ser vi kopper og krus til 10–30 kroner. Hvis

Karl Marx og Friedrich Engels

du spikker en fin kopp og sitter i to hele dager med det, og trenger to dagslønner for å leve mens du laget den, over tusen kroner kanskje, så er det lite trolig at du får solgt den til en «levelig» pris. Det er *det vanlige* som gjelder, i dette bestemte samfunnet i denne bestemte tida. Det kan sies slik: Varens verdi (bytteverdi) bestemmes ut fra den *gjennomsnittlige samfunnsmessige arbeidstida* som er nedlagt i varen. Dette kaller marxister verdiloven.

Det å bry seg om at varer har verdi (bytteverdi), er noe som tilhører en kapitalistisk vareproduksjon. Da får kapitalistene laga varer – for å tjene mer penger. Når det ikke er kapitalisme, er vi ikke interessert i varens verdi (bytteverdi) lenger, men i noe annet. Vi er interessert i tingens bruksverdi.³

Bruksverdi

Bruksverdien til en ting handler bare om at noen har nytte av den. Fryser du, trenger du jakke. Har du mista halve armen i ei ulykke, trenger du kanskje en protese. Det går ikke an å si at jakka har høyere bruksverdi enn protesa, eller omvendt. Begge har bruksverdi – for den det gjelder. Hvor nyttige de er, kan ikke sammenliknes.

I et samfunn som deler/fordeler og ikke selger, kan folk lage produkter som er nyttige for dem og samfunnet. Fordi et slikt sosialistisk/kommunistisk/fellesskapsamfunn er opptatt av bruksverdien, kan vi bruke tid og krefter på å lage gode ting som varer lenge og som passer til menneskers ulike behov. Det er mye smartere. Et slikt samfunn kan også ta hensyn til miljøets behov.

³ Når vi snakker om at noe er verdifullt, bra eller noe vi trenger, bruker vi ordet verdi med en annen betydning enn den marxistiske.

Det har vært synlig utbytting i alle tidligere klassesamfunn. Slaven tilhørte slaveeieren og jobba gratis, men fikk mat. Bønder og leilendinger i føydaltida/middelalderen måtte jobbe deler av året gratis for godseieren/storbonden. Slaveeieren og godseieren tok verdiene dette arbeidet ga, uten å betale. Denne utbyttinga var åpen og lett å se og vite om.

Kapitalismen gjør utbyttinga skjult. Derfor trenger vi marxistisk teori for å forstå hva som skjer.

(Teksten er et redigert utdrag fra *Den skreddersydde skoen og kommunismen*, Forlaget Rødt!, 2014.)

LITT HJELP

Dette møtet handler om noen grunntrekk i kapitalismen. Skjønner vi hva og hvem vi slåss mot, er det lettere å vinne, og når det er hele samfunnssystemet som står i veien.

- Begrepet kapital. Hvorfor heter det kapitalisme?
- Hva er en vare? Kom med eksempler.
- Hva er verdi? To typer verdi: bruksverdi og verdi/bytteverdi. Hva skaper verdi i marxistisk forstand.
- Hva er utbytting?
- Bruk litt tid på å diskutere **P–V–P'**, for det er ikke lett.

MØTE 2:

KAN KAPITALISMEN REDDE KLODEN?

Naomi Klein skriver i boka *Dette forandrer alt. Kapitalismen mot miljøet*: «Enten endrer vi systemet, eller så endrer det økonomiske systemet livsgrunlaget vårt».

Et viktig spørsmål er: Kan kapitalistene, de store selskapene, tvinges til å legge om kursen? I så fall, hvor mye?

Verdt å lese:

- Naomi Klein: *Dette forandrer alt. Kapitalismen mot miljøet*
- Brigit Kristensen: Saltstraumen for alle – om å vinne ein miljøkamp, *Gnist* nr 2/2009
- Ronny Kjelsberg: Hvorfor kapitalismen dreper (miljø), *Gnist* nr 1/2008
- Følg på Facebook: Folkeaksjonen for fremtidsrettet havbruk i Sør-Troms og BarensWatch

Verdt å se:

- Marie Sneve Martinussen: *Miljøgiftkonferansen 2017*, video. Se YouTube.

Om forfatteren

Jorun Gulbrandsen er lærebokforfatter, var leder av AKP fra 1997 til 2006. Har blant annet skrevet *Den skreddersydde skoen*, Forlaget Rødt, 2014, 150 s. og *Troll kan temmes, men ikke arge kvinnfolk*, Forlaget Rødt, 2018, 255 s. Kjøpes på marxisme.noforlaget.

JORUN GULBRANDSEN:

KAN KAPITALISMEN REDDE KLODEN?

Vi vil i dette møtet se hvordan og hvorfor kapitalismen truer livet på jordkloden. Eksempelene er ressursene fisk, avfall, vind og olje.

Én viktig side er hvordan staten aktivt legger til rette.

Vi beskriver hvordan kapitalen vokser med en formel:

P–V–P’.

- **P** betyr Penger, kapital, som investeres.
- **V** betyr Varer som kapitalisten kjøper: Maskiner, fiskerettigheter ... og arbeidskrafta til folk som jobber for dem, og som jobber i flere timer mer enn de får betalt for.
- **P’** betyr at kapitalen har vokst. Det er målet. Så fortsetter det på samme måte.

P–V–P’ er en rød tråd i denne studieboka. Det blir forklart.

Juks med CO₂

Klimaregnskapet er blant annet ment å fortelle oss hvor mye CO₂ hvert land slipper ut. Men: Flytransporten i verden – mellom land – er ikke med! Altså en skjønning. Dette illustreres her: <https://tinyurl.com/tbh2u7m>. Tenk på dette når du leser eksempelene om fisk, avfall, vind og olje.

EKSEMPLET FISK

Norge har slutta seg til FN's klimamål: Begrense global oppvarming til 1,5 grader. Regjeringa sier den ønsker å redusere utslipp av karbondioksid, CO₂ i atmosfæren, som dannes når vi brenner olje, gass og kull. Er den norske statens praksis forenlig med FN's klimamål?

Fisk som ressurs

Her skal vi se på hvordan **P–V–P'** kommer til syne når ressursen er fisk i oppdrett. Det er å gjøre fisk til husdyr og holde dem i egne innhegninger som kalles merder. Det kalles havbruk. Det er en industri som kapitaleiere investerer i, for at kapitalen skal vokse.

De som eier oppdrettsnæringa og staten sier at oppdrett og eksport av fisk er viktig fordi det metter flere munnar i verden. Det riktige er at virksomheten gjør det motsatte. Den driver rovdrift på naturen. Maten tas ut av munnen på mennesker for at lommene til kapitalistene skal mettes med milliarder.

Laksen mates med soya fra Brasil. Men laksen er et rovdyr som fordøyer maten dårlig. Så mye går bare gjennom dyret og blir spist av torsk, sei og andre dyr. I maten er det medisiner. I 2018 blei det brukt over 58 tonn. På et midtstort anlegg blir det like mye avføring som fra Tromsø by. Kloakken fra merdene gjødsler fjordene og det blir oksygenmangel. Fjorder dør.

Laks bor trangt og får lett lakselus som bekjempes med hydrogenperoksid som tar skallet på lusa som er en kreps. Stoffet tar skallet på andre krepsdyr også.

Eierne ønsker å bruke en annen mat enn soya. De tråler etter krill og rødåte som er maten til fri fisk. De tar også fisken til folk i fattige land og gir til sin laks.

Nesten all laksen blir eksportert. 84 prosent ble ikke bearbeidet i 2019. Det betyr færre arbeidsplasser langs kysten.

Omtrent halvparten av fisk renses bort. Det blir fileter som spises og avskjær som kunne blitt suppe til mennesker og fôr til dyr og oppdrettsfisk. Det forsvinner også ut av landet.

En vanlig oppdrettslaks spiser fem ganger så mye menneskemat enn den gir tilbake.

Kapitalistene må kjøpe varen arbeidskraft. De kjøper stadig mer billig arbeidskraft fra utlandet. I lakseoppdrettet er det 42 000 årsverk, hvorav 30 000 årsverk i leverandørindustrien.

Statens rolle

Staten har et aksjeselskap eid av Nærings- og fiskeridepartementet, Eksportrådet for norsk sjømat (Sjømatrådet). Det består av representanter for sjømatproduksjonen. De sier på nettstedet sitt at deres kompetanse er «bærekraft, åpenhet,

kvalitet og renhet». I 2018 eksporterte Norge sjømat for 99 milliarder kroner, som var rekord. De sier at de «ønsker å øke volumet sterkt», og at «målet er at næringen skal vokse».

Det er stat og regjering som her snakker om å vokse.

Fortjenestene i havbruk er mye høyere enn i annet næringsliv, fordi de får lov av staten å bruke norske fjorder, allmenningen, nesten gratis.

Avinor er et aksjeselskap, heleid av staten, og ligger under Samferdselsdepartementet. Avinor har planlagt et «sjø-matsenter» på Gardermoen, et depot, som skal håndtere 300 000 tonn sjømat per år, eller ca. 1 600 tonn hver dag. Det blir i så fall verdens største sjømatterminal for flyfrakt, og viser planer om stor vekst – og de kan alt om CO₂-utslipp. Foreløpig er sjømatserveret lagt på is, i påvente av flere investorer.

Staten legger til rette og er en felleskapitalist.

Kapitalen – nasjonal og grenseløs

Havbruksnæringa er en global milliardindustri, og domineres av store børsnoterte selskaper. Utenlandsk kapital eier

35 prosent av det som er mulig å produsere med det utstyret som finnes i Norge.

I 2018 ble det importert 600 000 tonn soya.

For millioner av mennesker er fisk den viktigste kilden til proteiner. Nå driver internasjonale selskaper rovfiske, med bunntålere, utenfor kysten av land i Sør-Amerika, Afrika og Asia. Store befolkninger mister stadig mer av maten sin. Selskapene tar med seg fisken, som går til industri som lager fiskemel og fiskeolje. Det er til fôr til oppdrettslaks. Søk FMFO på nettet. Det er kjent forkortelse for Fish Meal and Fish Oil. De norske firmaene Skretting og Marine Harvest/Mowi er blant de store importørene av FMFO til oppdrettsnæringa.

Marine Harvest bytta navn til Mowi i 2019, og er Norges og verdens største lakseoppdretter og driver i 25 land.

Transport

Norges mål er å sende langt flere fly enn i dag med fisk ut i verden. Norge eksporterte 2,7 millioner tonn sjømat i 2018. I dag går rundt 600 tonn sjømat daglig ut av Norge til Asia, Afrika, Europa og Nord-Amerika på fly, i følge Avinor. Mye av fisken renses og pakkes i land med billig arbeidskraft – og flys tilbake. Trailere kjører på rekke og rad med fisk til andre land i Europa.

Dette harmonerer ikke med FNs klimapanel, som sier at klimautslippene må halveres innen 2030 og gå i null i 2050.

EKSEMPLET AVFALL

Her skal vi se hvordan penger blir mer penger når kapitalistene bruker avfall og gjør det til vare – og vipps er de rikere. *En vare er et produkt som er laget for å selges.*

Avfall som ressurs

Avfall fra husholdninger kan brennes (energigjenvinnes) og lage fjernvarme. Kjølenskap og biler kan plukkes fra hverandre, og materialene i dem kan brukes på nytt. Gjenvinning er bra! Men avfall er blitt en *vare*, som alle andre varer på et internasjonalt marked, og fraktes omkring med bil og båt. Harmonerer det med regjeringas ønske om å redusere CO₂-utslipp?

Statens rolle

Det er mange lover for behandling av ulike typer avfall, noe som er bra for sikkerheten til mennesker og natur. Samtidig følger staten EU og EØS sine direktiver om anbud og vareproduksjon. Å definere avfall som vare er å erklære at det skal være mulig å tjene penger på det. Vi skal vise at dette blir det trøbbel av!

Ett eksempel er avfallsanlegget på Klemetsrud i Oslo, som ble laget av kommunen for å bruke husholdningsavfallet til å lage fjernvarme. Rør for varmt vann ble planmessig gravd ned til boligområder. Samtidig: I Sverige ble det bygd veldig

store forbrenningsanlegg, og varmen skulle selges. De tok lavere pris fordi de trengte (og trenger) så mye avfall. Norge eksporterer 450 000 tonn avfall til Sverige i året. På Klemetsrud ble det for lite. De importerte 100 000 tonn husholdningsavfall fra Storbritannia og Irland.

Det er flere lokale forbrenningsanlegg i Norge. De er dyre å lage. Flere får ikke nok avfall, av samme grunn som på Klemetsrud. Det gjør det vanskelig å lage løsninger for kortreist avfall i kommunene. Samfunnets og naturens behov må vike. Kommune og stat kunne hatt ansvaret for dette og mye annen avfallshåndtering, uten at de går omveien om anbud og varesalg på verdensbasis.

«Avfallspyramiden» er den offentlige illustrasjonen av hva

som prioriteres høyest i håndteringa av avfall.

Det aller viktigste er å redusere avfallsmengden. Men når avfall blir en vare, blir det viktig med mye og mer avfall. Avfallspyramiden må vike. Det viser at miljøtiltak innen kapitalismen fort kan bli miljøfiendtlige, når de gjøres til varer.

Hvilke varer som produseres er ikke viktig, men at vareproduksjonen øker profitten. Det er en tvang for selskapene som driver med dette.

Kapitalen – nasjonal og grenseløs

- Norsk Gjenvinning Norge. Det største selskapet for gjenvinning av avfall i Norge. Eies av et fond, Summa Equity Fund I (Summa). Håndterer 1,76 millioner tonn avfall per år.
- RagnSells er i Norge, Sverige, Danmark, Estland. Stena Recycling er i ti land.
- Norsk industri (NHO) har mange medlemsbedrifter i avfalls- og gjenvinningsbransjen, og er representert i organer i EU og EØS.

Transport

Enorme containerskip seiler hver dag rundt på verdenshavene med varer fra Asia og til Vesten. Mange drar tilbake med avfall. Det går 40 000 vogntog i året fra Norge til Sverige (og noe på skip).

Norge eksporterer 1,7–2 millioner tonn avfall totalt i verden. Det er nærmere 40 000 tonn per uke i gjennomsnitt. Norge eksporterer til Belgia, Canada, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Latvia, Litauen, Marokko, Nederland, Polen, Spania, Storbritannia og Sverige.

Norge importerer avfall fra Finland, Færøyene, Hellas, Island, Israel, Latvia, Litauen, Nederland, Spania, Storbritannia og Sverige.

De norske kommunene er flinke til å få samla inn avfall, og staten bidrar til å få det sortert og gjenvunnet som energi eller materialer. En god jobb – før avfallet drar ut på reise til den billige arbeidskrafta, sånn at kapitalen skal få vokse – igjen med statens hjelp.

EKSEMPLET VIND

Vindkraftverk gjør vindens energi til elektrisk energi. Investeringselskaper vil tjene penger på varen strøm i Europa til europeiske priser. Da trengs flere kabler til utlandet.

Her skal vi se på hvordan kapitalistene tjener penger på å produsere varen vindenergi. Vi skal se på hvordan *penger – varer – mer penger* ($P-V-P'$) kommer til syne, og vi skal se på statens rolle.

Statens rolle

Staten har flere måter å gjøre det billig for norske og internasjonale selskaper:

- *Pengesubsidier*: Selskapene har fått «el-sertifikater», såkalte «grønne sertifikater», som er subsidier. Disse fases ut, men for de som starter produksjon innen utgangen av 2021, fortsetter subsidiene til 2035. De «grønne sertifikatene» kan selges videre med stor fortjeneste.
- *Skatteregler*: De fleste selskapene er utenlandske. De betaler ikke selskapsskatt til Norge. De betaler lite eller

Foto: Naturvernforbundet

ingen inntektsskatt til Norge eller lokalsamfunnet.

- *Samiske områder:* Selskapene får bruke samiske områder og ødelegger for reinens vandringer. Hva med strøm med merket: «Produsert i urfolksområder»?
- *Befolkninga betaler:* Det er norske skattebetalere som subsidierer vindselskapene over skatteseddelen og får dyrere strøm og nettleie. Utbygginga er allerede betalt via strømregning og skatt tidligere.
 - *Opprydding:* Før det har gått 12 år, må selskapet ha en plan for avviklinga, de får starte uten. Grunneierne står igjen med regninga for opprydding. Myndighetene skriver at naturen skal bli som den var. Det går jo ikke. Myrer er gravd opp, fjell sprengt bort, CO₂ er sluppet ut.
- *Overkjøring:* Kommunestyret sier nei til vindindustrien, men blir overkjørt. Folk rapporterer om sorg over øde-

leggelsene der de bor. Støyen plager. Fugler skades og drepes.

- *Fritt fram:* Folk kan ikke bare kjøpe og bygge vannkraftverk. Private kan bare eie opp til 1/3 av verkene. Vann er en nasjonal, felles eid ressurs. Men når det gjelder vindkraft, er det ingen begrensninger på hvem som kan kjøpe og hvor mye.
- *Blir det planer?* Myndighetene la fram en plan over områder som var best egna til å ha 3000–5000 nye vindturbiner. Planen møtte så sterk motstand i kommunene at den høsten 2019 ble trukket tilbake. Nå går selskaper direkte løs på grunneiere for å lage avtaler om produksjon. Det er veksttvangen som styrer dem.

Alt dette hjelper investorene med å få gunstige økonomiske forhold, som betyr at deres økonomiske innsats i den første **P**-en i **P–V–P'** blir mindre.

Statens organisasjoner

Statkraft AS er et statlig, internasjonalt kraftselskap som produserer vannkraft, vindkraft, gasskraft og fjernvarme i 20 land. Statkraft eier deler av flere norske kraftselskaper og er en pådriver overfor kommuner for at de skal si ja til vindkraftverk. Selskapet er eid av Nærings- og fiskeridepartementet. Statkrafts tre vindparker i Norge består av 17, 24 og 68 vindturbiner. Statkraft eier og driver vindparker på land i Norge, Sverige og Storbritannia.

Norsk vassdrags- og energidirektorat (NVE) gir konsesjoner (tillatelser) til bygging av vindkraftindustri på helt bestemte geografiske områder. NVE ligger under Olje- og energidepartementet og har ansvar for å forvalte vann- og

energiressursene i Norge. Konsesjoner gitt for mer enn 10 år siden er fortsatt gyldige, uten ny utredning på tross av mye ny kunnskap. Konsesjonsutredningene er også utført med en harelabb, fordi NVE *vil* at det skal bygges ut.

EU sier de vil at Norge skal eksportere mer elektrisitet til land i Europa. Det er ulike vurderinger om dette betyr noe for stabil el-forsyning.

Viktige selskaper

Blackrock (USA) er verdens største investeringsselskap med kontor i skatteparadis, så de betaler ikke skatt.

Google, som eier den største vindparken og sendte inntekta på 240 millioner kroner i 2018 til et skatteparadis.

Se *vindportalen.no*. Der er det ei liste over de utenlandske profitører på vindkraft i Norge.

Kapitalen – nasjonal og grenseløs

Vareproduksjonen er internasjonal og foregår der prisen på arbeidskrafta er lavest. Alle nye vindprosjekter i Norge er finansiert av store, utenlandske selskaper.

Kina kontrollerer 95 prosent av det som kalles sjeldne jordarter. Det er metaller som brukes i produksjonen av vindturbiner. I et anlegg i Norge kan det gå med flere hundre tusen kilo med slike metaller. Det kreves mye energi (kull) og arbeidskraft for å utvinne dem. Produksjonen fører til flere tonn med radioaktivt avfall. Metallene kjøpes av fabrikker med arbeidere som lager turbiner i Kina og ellers i verden. Søk opp Baotou i Indre Mongolia og se hvordan naturen og arbeiderklassen har det.

Transport

Kina er den store produsenten av vindturbiner. De transporteres over verdens hav. Søylene som bærer turbinene 250 meter over bakken er laget av stål, som igjen er laget av jern. Jern og stål produseres med energi fra kull og kjøres mellom land. Selskaper monterer og sender videre. Spesialbiler lages og nye veier sprenges fram. Skal hele CO₂-regnskapet med, eller bare det som kommer ut av turbinens ledninger i siste runde?

Staten vet alt dette, men kaller elektrisiteten fra vindturbinene for «grønn». Staten representerer interessene til internasjonale selskaper som har som mål å øke investert kapital. Målet beskrives i formelen $P-V-P'$, hvor P' er «mer penger». Kapitalen skal vokse. Dette målet trumfer alt.

Organisasjoner

- Motvind: <http://motvind.org/>
- La naturen leve: <https://lanaturenleve.no/>
- Naturvernforbundet: <https://naturvernforbundet.no/>

EKSEMPLET OLJE

Kapitalistene tjener penger på å produsere olje som *vare*.

Olje som ressurs

Olje og gass (og kull) er en fantastisk anvendelig naturressurs, som jorda har brukt flere titalls millioner år på å lage. Den kan brukes blant annet til å lage klær og mat. Store

Foto: Natur og Ungdom

delers brennes opp i løpet av noen få generasjoner. I hovedsak brukes olje til å lage energi. Olje, gass og kull er fossile brennstoffer. Når de brennes, dannes det gasser. Det meste er gassen karbondioksid, CO_2 . Den er ikke farlig, men har svært lang nedbrytningstid. Halveringstida er 200 år. Den er mat til plantene. Men når det blir stadig mer av den i luftlaget rundt jorda, tar den opp varme som blir strålt ut fra jorda. Luftlaget, *atmosfæren*, fungerer som et hullete lokk rundt jorda. Solas energi kommer inn, men mindre enn før slipper ut, når det er for mye CO_2 i atmosfæren. Det kalles *drivhuseffekten*. CO_2 er den viktigste årsaken til at temperaturen stiger på jorda. Den gjør at klima og natur

endrer seg på en måte som er svært skadelig for mennesker, klima og natur. Det går fort nå.

FNs mål er at den gjennomsnittlige temperaturen på jorda ikke skal øke mer enn 1,5 grad siden 1850. Miljødirektoratet sier blant annet: «De globale klimagassutslippene må reduseres med 40–50 prosent innen 2030 sammenlignet med 2010 og deretter ytterligere reduksjoner».

Men så kommer makta. Her er igjen **P–V–P'**. Private eller offentlige kapitaleiere investerer for produksjon av varen olje. De kjøper lisenser av staten, utstyr og arbeidskraft. Målet er mer penger. Oljeutvinning og salg er fortsatt en av de mest lønnsomme virksomhetene, og den smører bokstavelig talt den kapitalistiske produksjonsmåten. Det trengs svært mye energi både til produksjon og transport. Kapitalistene kan ikke samarbeide og gjøre avtaler om at dette ikke skal skje.

Statens rolle

Den norske staten vil at det skal pumpes opp mer olje og gass, i mange, mange, mange år. I oktober 2019 åpna Johan Sverdrup-feltet. Oljeproduksjonen vil øke igjen. Statens oljeselskap Statoil/Equinor driver med grønnmaling og sier at dette er et av de mest miljøvennlige i verden, fordi feltet får strøm fra land. Men 90 prosent av utslippene kommer når olja og gassen *blir brukt!*

Samme dag som skoleelevene streika for miljøet, 14. mars 2019, tildelte regjeringa 83 nye utvinningstillatelser (lisenser) til forskjellige selskaper. Lisensene er tillatelse til å leite etter olje på norsk sokkel. Oljedirektoratet har gitt Wintershall Dea tillatelse (juli 2019) til å bore etter olje ved

–Når det gjelder svovel, er det dekning for å si at et containerskip forurenser like mye som 100 millioner biler. (Faktisk.no 28/2-2018)

Trænarevet sør i Lofoten.

Det er *ikke* noen reduksjon av utslippene i verden, heller ikke i Norge. De øker. Det er katastrofalt. Grunnen er at et kapitalistisk, økonomisk system er nødt til å virke i motsatt retning. Det er en tvang. Olje trengs i den kapitalistiske verdensøkonomien fordi kapitalistene konkurrerer om vareproduksjon og markeder over hele verden. Kapitalistene kan ikke samarbeide og gjøre avtaler om at dette ikke skal skje. Det er like sannsynlig som om hele kapitalistklassen gjorde avtale og gjennomførte et kollektivt sjølmord på bålet sammen med alle pengene, kontraktene og verdipapirene sine.

Kapitalen – nasjonal og grenseløs

Equinor (Statoil) sier i 2019 at de øker utvinningen av olje og gass langs kysten i flere land: Angola, Argentina, Brasil, østkysten av Canada, Tanzania og USA (Mexicogulften). Befolkninga langs Australiabukta demonstrerer mot Equinors planer om å bore etter olje der 25 prosent av Australias sjømat fiskes.

I 2019 hadde Det norske oljeselskap (DNO) andeler i oljevirkksomhet i Irland, Kurdistan, i Irak, Nederland, Norge, Storbritannia og Jemen.

I Norge er det mange utenlandske selskaper som deltar i oljeutvinninga. Se liste på Oljedirektoratets nettsted.

Oljefondet, eller Pensjonsfond Utland som det offisielt heter, er verdens største investeringsfond og har passert 10 000 milliarder kroner (**P** i formelen **P-V-P'**). Statoil/Equinor er delvis privatisert, og har utbytte til aksjonærene som erklært hovedmål. Dette gjør at det norske folkets «formue» er sterkt knyttet til verdenskapitalismens suksess eller fiasko, særlig USAs.

Kapitalismen vil ha økt forbruk, fordi de lever av forbruket. De tenker at ved redusert forbruk blir det mindre etterspørsel og mindre salg. Men: Høyt forbruk er en fare for miljø og klima. For å produsere må det brukes av jordas ressurser. Disse er ikke utømmelige. Økt forbruk gir økte utslipp.

Vi lever i bruk- og kastsamfunn. Søppelbergene vokser. Plast, mikroplast og andre skadelige stoffer forurensar vann og land, og gir dårligere levekår for alt levende på jorda. Alt må underlegge seg veksttvangen. Kapitalen *må* vokse.

I stedet kunne folk brukt naturen til å dyrke og produsere det vi trenger lokalt, der det er mulig, fange den fisken vi har behov for, håndtere avfallet etter beste evne og i samarbeid med naboland, slutte å brenne olje og mat, effektivt senke utlipp av CO₂. Det er mulig. Men da kan ikke målet for all virksomhet være «mer penger» til kapitaleierne. Det systemet må vekk. Det dreper.

I stedet går det an å lage et samfunn der vi produserer det menneskene trenger og i vennskap med naturen. Det er ikke gjort i en fei. Men det er et nødvendig mål.

LITT HJELP

Dette møtet er om kapitalismens bruk av ressursene fisk, avfall, vind og olje. Desto mer dere fikk ut av Møte 1, desto lettere er det å diskutere miljø.

- Finn gjerne deres egne eksempler. Er det lokale saker?
- Hva er vitsen med å sortere avfall?
- Transporten i verden. Hva er problemet?
- Statens rolle
- Hva er aktuelle saker å reise i kommunestyret?
- Vi er med i mange folkelige bevegelser. Hos dere også?
- Hva er deres erfaringer med å vinne miljøkamper?
- Kan kapitalismen redde kloden?

Foto: Gudmund Dalsbø

1. mai, Oslo 2017

MØTE 3:

IMPERIALISME PÅ NORSK

Vi skal nå se hvordan kapitalen dominerer markeder og land i verden, om nødvendig med krig.

Vi skal diskutere begrepet *imperialisme* og hva dette har med Norge å gjøre. Det betyr blant annet å se på sammenhengen mellom økonomi og krig.

Rødts program viser hvorfor Rødt et fredsparti, et anti-imperialistisk parti.

Verdt å lese:

- Tore Linne Eriksen: *Samir Amin og «den reelt eksisterende kapitalismen*, *Gnist* nr 3/2018
- Ingvild Skogvold: *Oljepenger i krig og okkupasjon av Palestina*, *Gnist* nr 3/2017.

Verdt å se:

- Per Gunnar Skotåm: *Rødt og kort. Norge er et imperialistisk land*. Forlaget Rødt, mars 2020. Se YouTube.

Om forfatterne

Stian Bragtvedt er student, redaksjonsmedlem i tidsskriftet *Gnist* og var internasjonalt ansvarlig i Rødt fra 2014 til 2017.

Arnljot Ask er medlem av Rødts internasjonale utvalg og var internasjonalt ansvarlig i Rødt fra 2007 til 2014.

ARNLJOT ASK OG STIAN BRAGTVEDT:

DEN SNILLESTE KRIGERSTATEN I VERDEN?

Siden 1990 har Norge deltatt i en rekke kriger, med bombingen av Libya i 2011 som et av de groveste eksemplene. I tillegg er Norge blant verdens 20 største våpeneksportører. Vi er en krigersstat av første klasse.

For å forstå bakgrunnen for hvilken rolle Norge spiller, skal vi se nærmere på begrepet imperialisme, og så mer konkret på Norge.

Imperialisme

Mange tenker på rike land som utnytter fattige land, kolonitida og oppdelinga av Afrika når de hører ordet imperialisme. I marxistisk forstand handler begrepet imperialisme om utviklingen i kapitalismen, dens trang til å ekspandere.

I følge Lenin er imperialismen et stadium i kapitalismen kjennetegnet av at nasjonalstatens rammer blir for trange. Først for salg av varer, deretter også for investeringer. Det ble nødvendig å finne nye markeder i utlandet og nye steder å investere.

For å lykkes med denne ekspansjonen trenger kapitalen en sterk stat i ryggen. Denne kan enten åpne dører via politiske kontakter, inngå og håndheve handelsavtaler, eller hvis nødvendig: intervenere militært, gå til krig.

Behovet for å søke profitt utenfor hjemlandets grenser henger i følge Lenin sammen med tendensen til monopoli-

sering. Kampen på markedet mellom ulike kapitaler gjør at de som lykkes best, kjøper opp konkurrentene sine. Til slutt er det kun noen få store aktører igjen, som deler markedet mellom seg. Dermed kan de tjene mer penger, og hindre konkurrenter i å etablere seg. Det at hjemmemarkedet deles mellom noen få store aktører, gjør det nødvendig å søke nye markeder i utlandet.

Det er ikke dårlige politikere eller feil politikk som er forklaringen på plyndring av fattige land eller krig, men kapitalens behov.

Statens rolle

Den som lurer på om monopolisering er aktuelt, kan se på dagligvaremarkedet. 90 prosent av det norske daglig-

varemarkedet er dominert av tre aktører. En av dem, Reitangruppen som eier Rema 1000, har ekspandert til Norden og Baltikum. Staten kan hjelpe til med marked-sadgangen, slik den norske staten gjorde da Arbeiderpartiet tok Norge inn i EØS i 1994, stikk i strid med folkets nei til EU. Norske selskapers store vekst i utlandet de siste 30 årene hadde ikke vært mulig uten en hjelpsom stat.

Dette betyr ikke at staten i den moderne kapitalismen er en marionett som står på pinne for kapitalen i ett og alt. Tvert imot er forholdet mellom stat og kapital fullt av motsetninger. Men til syvende og sist lever staten av å skattlegge den merverdien som blir skapt i produksjonen. Skattene kan økes til et visst punkt, men skal inntektene virkelig vokse, er det skattegrunnlaget som må bli større. Staten har dermed interesse av å legge til rette for at kapitalen stadig øker (akkumulerer), hjemme og ute. Som historikeren Helge Ryggvik skriver i en artikkel fra 1995:

Staten levde av å skattlegge den merverdi som ble skapt i produksjonen. [...] En selvfølgelighet kan man hevde. Men en selvfølgelighet som knytter herskersklassens og statsapparatets interesser uløselig sammen – hvis man da ikke velger å bryte fullstendig med kapitalismen.

Territorie og kapital

Den italienske politiske tenkeren Giovanni Arrighi snakker i boka *The Long 20th Century* (2010) om to typer logikk: den kapitalistiske (jakten på profitt) og den territorielle (staten). Kapitalisten er først og fremst interessert i å investere der det kan tjenes profitt, mens staten først og fremst er interessert i å styrke sin stats makt vis á vis andre stater.

Disse to ulike logikkene er forskjellige fra hverandre, men virker sammen. Ofte i et motsetningsfylt forhold, der de trekker i ulik retning. Noen ganger avgjøres utfallet mest av den kapitalistiske logikken, andre ganger av den territorielle logikken.

David Harvey (2003) peker på hvordan det er vanskelig å forklare Vietnamkrigen utelukkende ut fra kapitalens behov. Samtidig er det lettere å begrunne USAs strategi med å demme opp for Sovjetunionen under den kalde krigen med amerikansk kapitalens behov for å holde så stor del av verden som mulig åpen for investeringer og muligheter for profit.

Foto: Gudmund Dalsbø

Om vi tar for oss dagens situasjon i Midtøsten, er det rimelig å anta at det ikke er veldig lønnsomt for verken amerikansk eller russisk kapital å krige der. Men på lang sikt er det viktig for de store landene å ha størst mulig innflytelse i Midtøsten, hvor 60 prosent av verdens oljereserver ligger. Som igjen øker statens mulighet til å utøve makt i framtida, på vegne av sine kapitalister.

Staten og kapitalen er gjensidig avhengig av hverandre under kapitalismen.

Norges rolle

Det er to trekk som er avgjørende for Norges rolle i verden:

- Den brede oppslutningen i den norske overklassen om å binde seg opp mot USA og NATO for å ivareta norsk sikkerhet og interesser i utlandet.

- Funnet av olje på norsk kontinentalsokkel og konsekvensene det fikk for norsk økonomi.

Statoil, nå Equinor, ble i utgangspunktet bygd opp for å kunne ivareta Norges interesser på norsk sokkel som en motvekt mot internasjonal oljekapital. Men med fallende reserver i Norge, ble det lagt en strategi slik at Statoil skulle kunne ta skrittet ut i verden og konkurrere om oljeprofitt med de store internasjonale selskapene. Det som kjenner-tegner oljebransjen, er den tette sammenvevingen mellom stater og politikk. Oljas strategiske betydning gjør at utvinningen av olje henger tett sammen med staters utøvelse av makt og bruk av militærapparatet. Det er i oljesektoren vi kanskje aller lettest kan se forbindelsen mellom den kapitalistiske og den territorielle logikken.

Men Norge har ikke militære muskler alene til å kunne sikre Statoils interesser i utlandet. Derfor er underordningen under USA og NATO sin sikkerhetspolitikk gunstig for Statoil. Vi skal se at underordningen under USA har røtter mye lenger tilbake enn et norsk oljeselskap sitt ønske om å spise kirsebær med de store.

Norge allierer seg med USA

Nøytralitetsprinsippet sto sterkt før og under den første verdenskrigen sto sterkt i den unge nasjonen. Norge ville ikke bli trukket inn i stormaktsrivaliseringa i Europa på nytt, og økonomisk var den også avhenging av sterke bånd til både Tyskland og Storbritannia, og ikke minst Sverige. 9. april 1940 og den 2. verdenskrigen var et vendepunkt. Det gjorde slutt på nøytralitetslinja og befesta alliansen med USA i sikkerhetspolitikken, og førte til at det ble lagt større vekt på å bygge opp et eget norsk militærapparat.

Sikkerhetspolitisk ble skillet mellom de vestlige imperialismaktene bygd ned, gjennom at Sovjet nå sto fram som en felles trussel, og USA befesta sin lederposisjon i denne imperialistblokken. NATO-medlemskapet fra 1949 institusjonaliserte denne blokkavhengigheten.

Aggressivt taktskifte

Fra 1990-tallet av har Norge tatt steget opp i mer framskutte posisjoner i USA og de andre vestlige imperialismaktens krigsmaskineri. Samtidig gikk verden inn i en fase hvor den vestlige blokka direkte prøvde å skyve fram sine posisjoner med våpenmakt etter Sovjetunionens sammenbrudd.

Foto: Gudmund Dalsbø

Innsatsen i Libya-krigen i 2011 med påfølgende kroning av Jens Stoltenberg som NATOs generalsekretær er hittil det tydeligste uttrykket for Norges nye rolle.

Vi skal se nærmere på bakgrunnen for dette taktskiftet og hvilke konsekvenser det har hatt her hjemme.

I de fleste militære FN-operasjonene som Norge deltok i før 1990, var Norge på samme side som USA, men forskjellen var at disse operasjonene stort sett holdt seg innenfor folkerettens rammer.

Utover 1990-tallet, etter at FN i 1989 proklamerte sterkere innsats i fredsbevarende – og etter hvert såkalte fredsopprettende – operasjoner, ble USA mer egenrådig. De stilte seg også i spissen for militæroperasjoner hvor de fikk FN mer eller mindre med på laget. Norge stilte seg –

med få unntak – lojalt på USA sin side.

Det første, kraftige signalet om nye tider kom med Kuwait–Irak-krigen (1990–91). Norge deltok i USA-koalisjonen ved å sende kystvaktskipet KNM Agdenes ned til krigsområdet.

Sjøl om Norge ikke deltok militært under angrepet på Irak våren 2003, så sendte statsminister Bondevik (Krf.) en støttetropp på ca 100 soldater for den britiske okkupasjonsstyrken rundt Basra allerede sommeren 2003. Disse ble riktig nok trukket ut etter et par år, begrunnet med at vi måtte konsentrere våre bidrag til Afghanistan. Men den norske trening av de nye militær- og politistyrkene som USA etablerte i Irak, fortsatte helt fram til høsten 2008, også under den rødgrønne regjeringen. Den offisielle fortellingen er at Norge aldri var med i Irak-krigen. Ikke før vi i 2014 gikk inn på nytt under dekket av kampen mot IS.

Første gang NATO som organisasjon formelt ble tillatt å stille seg i spissen for en FN-legitimert krig, var i februar 1994 gjennom bombingene i Bosnia. Norge deltok ikke, men kom inn på denne arenaen i 1999 under den folkerettsstridige bombingene av Jugoslavia, som også ble ledet av NATO. Siden har NATO ledet an i USAs okkupasjoner både av Afghanistan, og i august 2005 tok ISAF (International Security Assistance Force) formelt over ansvaret for USAs krigføring i Afghanistan og Irak.

USA har fått NATO¹ til å stå for det nye oppdraget i Afghanistan, «Resolute Support Mission», som tok over etter ISAF 31. januar 2014. Norge har trofast fulgt USA, sjøl om soldatene formelt sies å være instruktører.

¹ FN-resolusjon 2189, desember 2014.

Foto: Nato

Norge slapp 588 bomber over Libya i 2011.

Det finns flere eksempler på at Norge følger tett og lojalt med på USAs aggresjonspolitikk for å befeste og utvide sitt globale hegemoni (dominans). Ikke minst i utvidelsen av Irak-krigen til Syria. At akkurat denne utenrikspolitiske linja har vunnet fram, har hatt konsekvenser ikke bare for de som har blitt bombet av norske jagerfly, men også her hjemme.

Fra invasjonforsvar til «innsatsstyrker»

USA sin periode med ekspansjon som avløste den kalde krigen, førte raskt til en tilpasning av NATO til de nye oppgavene. Fra å se seg selv som en forsvarsallianse som skulle balansere sin hovedrival, Sovjetunionen, ble den organisert som en angrepsallianse.

Norge fulgte også raskt opp denne omdanninga av sitt militærapparat gjennom flere forsvarsmeldinger utover 1990- og 2000-tallet. Dette har rasert det invasjons-

forsvaret vi opprinnelig hadde, med vernepliktshær og nærhet til befolkningen. Ikke bare er vi tilpassa for å delta i skarpe oppdrag for USA, Norge har også satt av styrker til å delta i EUs innsatsstyrker som også kan gå «out of area» utenfor Europa.

De første oppdragene Norge var med på, var på Balkan i Makedonia 2003 og i Bosnia Herzegovina 2004. Det mest betente oppdraget vi er innrullert i på vårt kontinent, er imidlertid da Norge sendte soldater til NATOs beredskapsstyrker retta mot Øst-Europa, som gjør at Norge stadig er med på øvelser i Russlands naboland.

Den mest underdanige, og attpåtil dumme og kostnadsmessig ødeleggende, militære tilpasningsprosjektet Norge har stått for, er kjøpet av de amerikanske F-35 krigsflyene.

Kan vi snu dette?

Det er først og fremst folkene i de landene som vi har vært med på å sette i fyr og flammer, som lider av krigspolitikken til Norge. Krigene bidrar også til den omfattende flyktningekrisa.

Norge behøver ikke å være et tannhjul i de vestlige imperialistlandenes forsøk på å trygge verden for vestlig kapital. Men skal det være mulig å se for seg en annen kurs, må sannheten om Norges rolle i verden fram i lyset. Norges rolle som krigerstat, våpeneksportør og pådriver for markedsadgang for egne selskaper i utviklingsland må på dagsorden.

Å bygge opp en slagkraftig fredsbevegelse krever en stor innsats av venstresida og de sosiale bevegelsene i Norge, men det er viktig i kampen for fred og sosialisme.

(Teksten er en redigert versjon fra heftet, *Imperialisme på norsk*, Forlaget Rødt, 2016, som Rødt brukte i en landsomfattende aksjonsdag.)

LITT HJELP

Dette møtet handler om verdensordenen i dagens kapitalisme, og hvorfor det blir krig.

- Studieboka sier at vår tid er *imperialismens tidsalder*. Diskuter begrepet *imperialisme* og om dere synes det er et nyttig ord å bruke.
- Er Norge er krigernasjon og/eller en fredsnasjon? Hvordan diskutere dette med folk?
- Eksempler på Norge i krig. Kanskje noen i gruppa vet mye om f.eks. Libya-krigen? Midt-Østen? Afghanistan?
- Solidaritetsarbeid har historisk kjennetegnet vår bevegelse. Er det Palestinakomite (palestinakomiteen.no), Solidaritet med Kurdistan (solidaritetmedkurdistan.no), Stopp Nato (stoppnato.no), andre fredsbevegelser der dere bor? Hva med å lage en lokal avdeling der dere bor? Bli medlem i solidaritets- og fredsorganisasjonene.
- Kan dere foreslå boikott av israelske varer i kommunestyret?

HVIS DU HØRER
"SAMVITTIGHETEN"
ROPE
LEGG BORT STETOSKOPET!
INGEN TVANG DEG TIL Å BLI LEGE
NEI TIL RESERVASJONSRETTE!

MØTE 4:

**KLASSER, KVINNELØNN
OG ALLIANSER**

Hvordan forene alle som kan forenes i kampen mot kapitalismen og for et nytt samfunn uten klasser og undertrykking. Hvem er disse «alle som kan forenes i kampen»?

Det er lett å bli kjønnsblind, at «man» blir mann. Ofte er det sånn at «man» tenker *mann* hvis man ikke uttrykkelig sier fra at vi også tenker *kvinne*.

Er det ikke rart at kvinners arbeidskraft er mindre verdt enn menns?

Verdt å lese:

- Michael A. Lebowitz: Hvordan blir arbeiderklassen et revolusjonært subjekt? Se bak i denne studieboka.
- Jorun Gulbrandsen: *Kvinner, menn og kapitalister – i praksis*. Se bak i denne studieboka.

Verdt å se:

- Marie Sneve Martinussen, To videoer: *Klasser og makt. Pissoarer bak scenen, Kvinnekonferansen 2012*. Se YouTube.

Om forfatteren

Siri Jensen har jobbet med videreutdanning av kontor-faglig ansatte. Hun var leder av AKP fra 1988 til 1992, var med å starte Kvinner på tvers og koordinator fra 1994 til 2014.

FRA RØDTS PRINSIPPROGRAM.

KREFTENE FOR FORANDRING

Arbeiderklassen

Den fundamentale interessemotsetningen i kapitalistiske samfunn står mellom kapitaleierne, som utøver makt over og tjener på andres arbeid, og arbeiderklassen som er avhengig av å selge arbeidskrafta si. Den økonomiske motsetningen mellom arbeid og kapital, og klassekampen den gir opphav til, har en særlig betydning for vår politiske strategi.

Arbeiderklassen – hvis den er organisert – står i en strategisk sterk posisjon ved at den har makt til å stenge kapital- eiernes bedrifter og stanse de store hjulene i samfunnsøkonomien. Denne kollektive makten er grunnlaget for arbeiderbevegelsens kampkraft og forhandlingsstyrke, som igjen ligger til grunn for sivilisatoriske framskritt som felles velferd og regulert arbeidsliv. 1900-tallets velferdsstater ble mest omfattende og robuste der hvor arbeiderbevegelsen sto sterkst; i de nordiske landene. Uten en sterk fagorganisasjon og arbeiderbevegelse er det ikke mulig, verken å forsvare seirene fra 1900-tallet eller å kjempe fram nye framskritt i retning av et sosialistisk samfunn.

Bønder, småbrukere og fiskere er en del av det arbeidende folket, og har felles interesser med arbeiderklassen. Kunstnere, forfattere, kulturarbeidere, akademikere og andre friere mellomlag får i større grad også tydeligere felles interesser med arbeiderklassen.

Mange som faller utenfor arbeidslivet, som trygda og pensjonister, tilhører også arbeiderklassen.

Folkelige bevegelser

Kampen mot rasisme, kvinneundertrykking, krig, miljørasering og mot diskriminering på grunn av seksuell identitet og kjønnsuttrykk er viktige for å nå vårt mål om at ingen skal utnyttes og at alle skal ha de beste mulighetene til å leve frie og selvstendige liv. Kvinners rett til selvbestemt abort, etniske minoriteters og skeive personers rett til å leve et liv fritt fra diskriminering, er i seg selv avgjørende kamper uavhengig av deres sammenheng med klassekampen. I en verden preget av opprustning, miljørasering og enormt tap

av artsmangfold, er også fredsbevegelsen og miljøbevegelsen av avgjørende betydning for vår felles framtid.

Kampen mot diskriminering handler også om samholdet internt i arbeiderklassen. Rasisme, kvinneundertrykkelse og diskriminering av mennesker med funksjonsnedsettelse skaper splid blant de som burde være allierte, og tjener derfor kapitaleierne. Derfor har effektiv kamp og seiere for arbeidsfolk flest historisk sett ofte vært koblet til solidaritet mellom ulike undertrykte grupper.

Arbeidet for sosialisme i Norge henger også sammen med internasjonal solidaritet. Forskjellen mellom verdens land hva gjelder levestandard er i dag enorm, og en liten, superrik elite samler stadig mer av jordas ressurser på sine hender, samtidig som millioner holdes nede i fattigdom. Videre er de som har bidratt minst til klimaendringene som regel de som rammes hardest av dens virkninger. Rødt vil utvikle kontakt med og støtte opp om sosialister og frigjøringsbevegelser i andre land, uten at vi dermed ukritisk omfavner alle som kaller seg sosialister eller kjemper mot vestlig imperialisme.

(Se: <https://rødt.no/prinsippprogram>)

SIRI JENSEN:

HVORFOR ER KVINNERS ARBEIDSKRAFT MINDRE VERDT?

Marx mente at verdien av en vare, under kapitalismen, blir bestemt av den mengden arbeid, dvs. arbeidstid, som i gjennomsnitt trengs for å produsere varen. En bil har høyere verdi enn en synål fordi det er nedlagt mer arbeidstid i bilen. Under kapitalismen er også arbeidskrafta en vare. Arbeideren selger arbeidskrafta si, og det er den hun får betalt for, ikke det arbeidet hun gjør. Når hun har solgt arbeidskrafta si, kan kapitalisten bruke den hele arbeidsdagen og presse så mye arbeid som mulig ut av den. Dette er grunnlaget for utbyttinga.

Marx mente også at verdien av varen arbeidskraft var bestemt av den mengden arbeid som trengs for å produsere den. Når det gjelder varen arbeidskraft, betyr dette den mengden arbeid/arbeidstid som trengs for å produsere de livsnødvendighetene arbeideren og hans familie må ha for å leve og stille arbeidsdyktig på jobben fra dag til dag.

Kvinnens arbeidskraft har mindre verdi

Hovedårsaken til den lave kvinnelønna er at kvinnens arbeidskraft har mindre verdi enn menns innafor kapitalismens økonomiske system.

Kvinneundertrykkingas lange historie skal vi ikke gå inn på her, men bare nøye oss med å slå fast at kapitalismen med sitt lønnsarbeidersystem elter kvinneundertrykkinga inn i det økonomiske systemet på en ny måte: Familien som et

forsørgelsessystem ble definert av lover som slo fast foreldres forsørgelsesplikt overfor barn, ektefellers for hverandre og i utgangspunktet også barns forsørgelsesplikt overfor foreldre.

Familien har hovedansvaret for forsørginga av den arbeidskrafta som stat og næringsliv til enhver tid ikke har behov for, de som er for sjuke til å arbeide og samfunnets barn. Hvilke behov det er for arbeidskraft, endrer seg. Det som uansett står fast, er at familien stort sett overlever uten å bli rik – og uten å dø ut.

I 50-åra i Norge var det vanlig (gjennomsnittlig) med 1 lønn i en familie på for eksempel 4 eller 5. Den rakk til neste lønningsdag, ut fra hva som var en vanlig levemåte for arbeiderfamiliene da. I dag er det gjennomsnittlig ca. en hel lønn (mannen) og en 6-timersdagslønn (kvinnen) i familien. Det rekker også til neste lønningsdag ut fra hva som er vanlig levemåte nå.

Altså: Som ved en lovmessighet setter det seg et gjennomsnitt, noe som er vanlig. Det skjer en tilpasning mellom verdien av arbeidskrafta, forenkla uttrykt i lønn, og det antallet som vanligvis i samfunnet, på et gitt tidspunkt, har lønn i familien. Dette viser oss at arbeidernes lønn ikke dekker en person, men at den også skal dekke forsørginga av dem som til enhver tid ikke har lønnsarbeid i familien, helt eller delvis. Her kommer kvinnene dårligst ut, for til familien som forsørgerenhet, ligger en mengde arbeid som hus, omsorg og organisering. Dette utgjør en stor andel av samfunnets samla og nødvendige arbeid. Av historiske grunner, igjen, er det kvinnene som gjør det meste av dette arbeidet – for samfunnet, og tilpasser lønnsarbeidet til omfanget av omsorgsarbeidet.

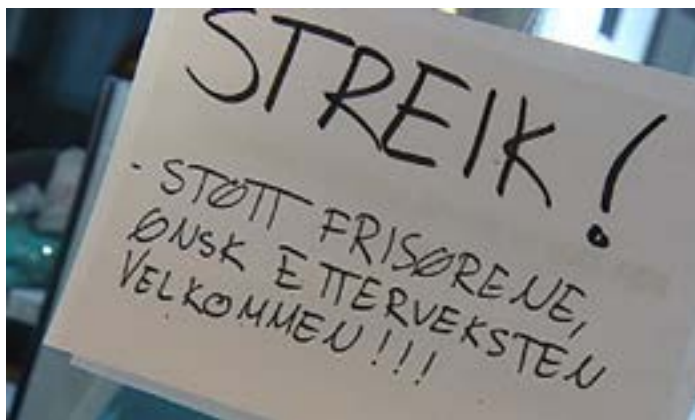

Foto: Gudmund Dalsbø

Den historiske kjønnsarbeidsdelinga i samfunnet og i familien gjør at samfunnet fortsatt er organisert rundt mannen som «forsørgeren», «hovedarbeidskrafta». Det gjelder alle menn, om de lever i familier eller ikke, og kommer til uttrykk blant annet i at menn og mannsdominerte yrker er høyere betalt enn kvinner og kvinnedominerte yrker.

Kvinnene utgjør i dette systemet «tilleggsarbeidskrafta», «den økonomiske bipersonen». Dette rammer alle kvinner, om de lever i familier eller ikke, og kommer til uttrykk ved at kvinner og kvinnedominerte yrker er lavere betalt enn menn og mannsdominerte yrker. Dette at kvinnene trengte mindre lønn enn menn, var i utgangspunktet en helt åpen begrunnelse for å ansette kvinner i staten, for eksempel på telegrafene, og velferdsstaten er bygd på lave kvinnelønninger. Det er premisset om at kvinners lønn ikke er forsørgerlønn, som ligger til grunn for at arbeidsløse kvinner tilbys deltidsstillinger.

Vi står overfor resultatet av en eldgammel kvinnehistorie som ble videreført i vårt samfunnssystemets måte å ordne forsørginga og den sosiale organiseringa av samfunnets mennesker på.

Kvinneforskeren Jorun Solheim skriver i likelønnsstafetten på Likelønnskommisjonens hjemmeside¹ i 2007:

Forestillingen om den mannlige forsørger og kvinnen som helt eller delvis økonomisk avhengig utgjør et grunnleggende aspekt ved det moderne kjønnsforholdet. Selv om dette er kulturelle forestillinger som i dag er i endring, tror jeg at de likevel sitter ganske dypt. De utgjør en underliggende symbolstruktur som fremdeles preger kvinners og menns valg når det gjelder arbeid og familie, og de preger også samfunnets tilrettelegging av rammebetingelser – som for eksempel at foreldrepermisjonen er beregnet ut fra en gjennomsnittlig kvinnelønn snarere enn en mannlønn.

Personlig tror jeg derfor at så lenge det mannlige forsørgeridealet består, så vil vi fortsette å ha et likelønnsproblem. Dette handler med andre ord ikke bare om økonomi, men også om kultur. Eller om økonomi som kultur.

Kjersti Ericsson legger i boka, *Søstre, kamerater*, også vekt på et element hun kaller «den største biten til far». Maktforholdet mellom kvinner og menn, der menn var overordna kvinnene både i familien og i samfunnet, har fra før kapitalismen kommet til uttrykk i at kvinner har hatt mindre tilgang på og kontroll over ressurser. Kvinner har for eksempel spist sist – og minst – uavhengig av behov. Dette mønstret ble opprettholdt da mat og andre livsnød-

1 www.likelonn.no

vendigheter gikk over fra å bli utdelt i form av naturalia til å bli utdelt i form av pengelønn. Dermed «trengte», etter samfunnets oppfatning, kvinner mindre for å opprettholde arbeidskrafta – kvinners arbeidskraft fikk mindre verdi. Når kvinner får mindre lønn enn menn, er dette derfor et uttrykk for maktforholdet mellom kjønn, slik kapitalismen har overtatt dette og bygd det inn i sitt økonomiske system. I dag kommer det samme mønstret til uttrykk i at 12-årige gutter bruker 3000 kroner mer i året enn 12-årige jenter, og at gutter får dyrere julepresanger.

Familien er fortsatt grunnenheten i samfunnet

Svært mange kvinner er i dag økonomisk sjølstendige og forsørger seg sjøl, enten de lever alene eller i ekteskap/samboerforhold, og familier er i stadig større grad avhengige av 1½–2 inntekter. Dette gjør at den lave kvinnelønna kommer i stadig skarpere motsetning til det virkelige livet. På den andre siden er familien fortsatt den økonomiske grunnenheten i samfunnet, og samfunnet baserer seg på at kvinnene fortsatt har hovedansvaret for unger og familie, blant annet uttrykt i at svært mange kvinner tilpasser sin arbeidsdag/type jobb etter familiens behov. Menns forsørger-

ansvar og kvinners hovedansvar for arbeidet i familien er ikke bare en gammel myte, men lever fortsatt aktivt både i holdninger og i dagens organisering av samfunnet, slik Jorun Solheim også peker på.

Kampen for å heve kvinnelønna henger sammen med kampen for å endre både den grunnleggende organiseringa av samfunnet og forestillinger om at menns arbeid er viktigere enn kvinners.

Dette betyr imidlertid ikke at det er for vanskelig til å få gjort noe med. Kvinner krever slutt på den åpenbart urettferdige og uakseptable ulike-lønna, og om dagens samfunnsorganisering står i veien for å oppheve den, ja da må vi organisere arbeidsliv og samfunn annerledes!

LITT HJELP

Dette møtet diskuterer behovet for å stå sammen mot undertrykking. Det er ikke lett når det ikke bare er kapitalismen som undertrykker, men også menn i arbeiderklassen som undertrykker kvinner i arbeiderklassen.

- Hvorfor er det lavere lønn i kvinnedominerte yrker?
- Hva betyr det for Rødts arbeid at over halve arbeiderklassen i Norge er kvinner?
- Hvordan bruker kapitalismen familien?
- Hva er klasser? Hvorfor diskuterer vi det?
- Kan arbeiderklassen i Norge stå sammen med arbeiderklassen i verden uten å gå ned i lønn?

MØTE 5:

SOSIALISME

Vi har nå sett hvordan vårt samfunn, kapitalismen, fungerer. Men vi vil jo noe annet!

Det vi vil ha, er sosialisme og et samfunn uten klasser! Burde vi ikke snakke mer om det?

Vårt alternativ er at folk eier ressursene i fellesskap. Det betyr sosialisme, og det kan oversettes med *samfunns-eie*.

Verdt å lese:

- Kjersti Ericsson: *Søstre, kamerater!*, 3. utgave. Forlaget Rødt, 2014
- Kjersti Ericsson: *Den flerstemmige revolusjonen*. 2. utgave. Forlaget Rødt, 2009
- Michael A. Lebowitz: *Sosialisme skapes ikke i himmelen!* Rødt! nr 2/2014

Verdt å se:

- Brigit Kristensen: *Makt, motmakt og strategi for sosialisme*. Video, *Gnist*. 2019. Se YouTube.

Om forfatteren

Kjersti Ericsson er professor i kriminologi, forfatter og var leder av AKP fra 1984 til 1988.

RØDTS PRINSIPPROGRAM: HVORFOR SOSIALISME?

Rødt jobber for et samfunn som er mer demokratisk enn dagens, et samfunn hvor de store beslutningene blir tatt i fellesskap. Spørsmålet er hvordan samfunnet kan styres av de mange.

Vi kaller dette et sosialistisk samfunn. Et slikt system forutsetter oppløsning fra dette folkeflertallet. For Rødt er en sosialisme uten demokrati overhodet ingen sosialisme.

Poenget med sosialisme er å avskaffe utbyttinga, slik at hovedmålet med den enkeltes arbeid ikke er å øke kapitalen til eierne. Gjennom dette kan det skapes et friere og bedre samfunn for folk flest. For at vi skal komme dit, må de store linjene i produksjonen styres av planer som har et langsiktig perspektiv.

I et sosialistisk samfunn er privat eie av de viktigste produksjonsmidlene avskaffa. Både privat eie avproduksjonsmidler og markeder vil kunne eksistere på mindre prioriterte områder. De siste århundrene er det innført demokratiske institusjoner, allmenn stemmerett og begrensa velferdsstater. Til tross for dette har kapitalistene sørget for at økonomien i hovedsak har forblitt demokrati-fri sone. I et sosialistisk samfunn vil det være demokratisk styre over alle viktige samfunnsfelt, også økonomien. Makt skal ikke være konsentrert hos noen få, og profitt skal ikke være hovedmålet. Arbeiderklassen, den største samfunnsklassen, som før var uten makt over produksjonen, vil være i en helt annen og sterkere politisk posisjon. Sammen med sine allierte vil

arbeiderklassen utgjøre det store flertallet og ha makta over alle viktige samfunnsområder.

Menneskenes verdi

Under kapitalismen har menneskene ulik verdi. I et sosialistisk samfunn vil arbeiderklassen overta makta, og slik vil ulikheten mellom samfunnsklassene bli gradvis redusert.

Skillet mellom mann og kvinne innebærer at den ene halvparten av folket generelt er lavere verdsatt enn den andre. Systematisk arbeid for å avskaffe all kvinneundertrykking trengs for å skape frihet for alle. Alle deler av samfunnet må arbeide målbevisst for at kvinner skal ha like stor

makt og verdi som menn.

Samtidig trengs det særegen og selvstendig kvinneorganisering som kontinuerlig presser på for videre forbedringer.

Kapitalismen setter også arbeidsfolk opp mot hverandre basert på hudfarge, hjemsted og tro. Mot dette setter vi et samfunn der et menneske er et menneske – der folk ikke er like, men der de er like mye verdt.

En gruppe kan ikke være fri om den er med på undertrykkinga av en annen. Det er nødvendig at flest mulig blir bevisste på og kjemper mot undertrykking, også den de deltar i selv. De undertrykte må selv organisere seg og ta ledelsen i frigjøringskampen.

Norge må gjøre slutt på undertrykkinga av det samiske folket og avvikle den imperialistiske utbyttinga vår av land rundt om på kloden.

Et sosialistisk økonomisk system vil selvfølgelig fortsatt ha behov for rutineprega, manuelt eller belastende arbeid. Det er et mål at slikt arbeid fordeles jevnere i befolkninga. Det er langt mer rettferdig enn å fordele belastende arbeid gjennom konkurranse på et arbeidsmarked, hvor de som er svakest stilt, får både dårlig betalt og noen av de tyngste arbeidsoppgavene.

(Se: <https://rødt.no/prinsipprogram>)

RØDTS PRINSIPPROGRAM: OM KREFTENE FOR FORANDRING

Vi bygger sosialisme sammen

Vi ønsker å bygge et parti med handling hos de mange, ikke politisk makt hos de få. Sammen bestemmer vi ikke bare målene og retningen i den politiske kampen, men setter de også ut i live med handlinger som staker ut kursen, skritt for skritt.

Vi baserer forståelsen vår av samfunnet på marxistisk teori. Som andre teorier må marxismen alltid prøves mot praksis, slik at den kan bli et stadig bedre verktøy i den politiske kampen i et samfunn i stadig endring.

Når vi skal bygge et parti og en sosialisme for det 21. århundre, bygger vi på sosialistiske tradisjoner og den norske arbeider- og kvinnebevegelsens rike erfaringer. Rødt står støtt på det fundamentet som allerede er skapt i den demokratiske kampen, men først og fremst vil vi være

framtidretta, nyskapende og dristige. Kjernen i et sosialistisk samfunn er at det brede laget av folket ikke lenger vil være undertrykt av et lite mindretall, men snarere selv styre utviklingen i det politiske og økonomiske livet i fritt og demokratisk selvstyre. Dette vil være et samfunn hvor folk er politiske deltakere hver eneste dag, og ikke bare annet-hvert år ved valg.

Rødt har mål om å bli et politisk redskap som behøves for å skape en ny venstreside og gjennomføre de forandringene vi trenger i dag. Kampen for et radikalt mer demokratisk og rettferdig samfunn pulserer gjennom århundrene, tross alle hindringer. I dag, med den overhengende klimakatastrofen og grotesk ulikhet i verden, er denne kampen mer nødvendig enn noensinne.

Rødt sitt mål er å fjerne klassene og slik også klasseundertrykkningen. Dette arbeidet må fortsette i et sosialistisk samfunn, og det må skje i samvirke mellom folkelige organisasjoner av alle slag. Uten kontinuerlig kamp og organisering mot undertrykking er risikoen stor for at de tidligere strukturene bryter fram igjen.

Når en etter hvert kommer stadig nærmere målet om et samfunn uten undertrykking, i harmoni med naturens tålegrenser, vil det være mulig å

se konturene av et klasseløst samfunn: en verden der alle mennesker er like mye verdt – og der grunnprinsippet er «yte etter evne, få etter behov». Det var dette Karl Marx kalte kommunisme.

(Se: <https://rodt.no/prinsipprogram>)

KJERSTI ERICSSON:

FEMINISTISK SOSIALISME?

Kollektiv og individ

Jeg er overbevist om at vi må ha begge sider med oss, både i synet på klasse og kjønn. Målet vårt er jo å oppheve både det sosiale forholdet som gjør noen til arbeidere, og det sosiale forholdet som gjør noen til kvinner. Da må vi ikke romantisere resultatene av undertrykkinga, det reduserte og forkvaklete. Men vi må heller ikke kaste vrak på det verdifulle, det som peker framover. Ofte henger imidlertid disse sidene nøye sammen. Arbeiderklassen har for eksempel gjennom sin kamp skapt det solidariske kollektivet. Det har de vært nødt til, som forsvar mot en mektig klassemotstander. Samtidig har de skapt det grunnlaget som sosialismen må hvile på. Men kanskje har også det solidariske kollektivet si vrangside, nemlig det som Aksel Sandemose har formulert som Jante-loven: Du skal ikke tro du er noe.

Vi er mot den borgerlige individualismen og setter arbeiderklassens solidaritet opp mot den. Og individet ble da også ganske riktig oppfunnet av den borgerlige revolusjonen. Den franske forskeren Donzelot (1980) forteller at da Bastillen ble stormet under den store franske revolusjon, var det blant de frigjorte en rekke mennesker som var blitt fengslet av fedrene sine, fordi de hadde kommet i motsetning til farsmakta. Fedre hadde nemlig rett til å straffe barna sine for ulydighet på denne måten. Stormen på Bastillen ble dermed et symbolsk bilde på angrepet på

patriarkatet¹, på et hierarki med den eneveldige kongen på toppen av alle de eneveldige småkongene i familiene. Den borgerlige revolusjonen dreide seg blant annet om en frigjøring fra patriarkatet, fra sønnes underkastelse under farens myndighet. Det liberale samfunns «frie, like» individer var de voksne mennene, som befridd fra den patriarkalske makta, inngikk samfunnsmessige kontrakter med hverandre, «broderlige bånd».

Patriarkat

Også i eneveldets Norge var kongen den øverste patriark. Staten hadde ikke kontakt med hver enkelt undersått, men med familie-overhodet, som hadde ansvaret for å oppdra og utdanne nye undersåtter. Også husmenn og tjenestefolk var underlagt «han far sjøl i stua». Historikeren Sølvi Sogner (1990) beskriver hvordan patriarkatet svekkes ved at husmenn og tjenestefolk, og etterhvert voksne sønner, bryter ut av familieøkonomien og avhengighetsforholdet til familie-overhodet etter som nye arbeidsmuligheter åpner seg. I kjølvannet av det økonomiske utbruddet kommer også nye, samfunnsmessige rettigheter, som stemmerett. Sogner ser altså en sammenheng mellom en økonomisk «frigjøringsprosess» fra familien og det å oppnå samfunnsborgerlige rettigheter, bli et uavhengig individ.

Ut av familiens skygge

Som vi vet, har det tatt tid å virkeliggjøre den borgerlige revolusjonen for kvinnes del. Kampen for å komme ut

1 Patriarkat, fra gresk patér, blir brukt for å beskrive samfunn der fedre er overhodet i familien. I dag brukes det også for å vise at menn er de som bestemmer/dominerer.

FORSTÅ FOR Å FORANDRE

av familiens skygge, å bli et sjølstendig individ, ikke bare et vedheng til en mann, pågår fortsatt. I dag utspilles den blant annet i forhold til kvinnelønn, kontantstøtte og vilkårene for enslige mødre. Men kampen for retten til å være et individ handler ikke bare om økonomisk sjølstendighet. Det handler også om det liberale honnørordet valgfrihet. Virkelig valgfrihet er, som vi vet, en illusjon for flertallet i et samfunn med klasse- og kvinneundertrykking.

Hver gang dagens politikere roper på «valgfrihet», er de ute etter å angripe rettighetene til flertallet. Men likevel – for kvinner har det å slåss for valgfrihet vært en viktig del av frigjøringskampen – retten til å velge hvem vi vil være, uavhengig av fastlåste forestillinger om hva som er kvinnelig og hva som er mannlig – ja, retten til å være et individ, ikke bare et eksemplar i en kategori.

Jeg ser det slik at retten til å være individer, med utfoldelsesmuligheter og virkelige valg, er et frigjørende mål for alle undertrykte, både arbeidere og kvinner. Men det kan lett tapes av syne, på grunn av den kollektive kampens krav. Derfor er det grunn til å spørre: Har også kvinnekollektivet sin jantelov? Den svenske forskeren Gerd Lindgren har skrevet en liten artikkel som heter «Rangordning og ritual». Hun beskriver møter som en arena der mennene kan få informasjon om, og få bekreftet, sin rang i organisasjonen. Det er ikke hva som sies som er det viktige, men hvordan det blir møtt. Jo oftere andre menn refererer til det en sjøl har sagt, jo høyere status har en. Møtet er altså et rituale der rang fordeles mellom mennene, og der skifter i rangordning kan vise seg. Kvinnene er utdefinert av dette spillet.

Bak scenen

Men hva med kvinnene? Har ikke de sine ritualer? Jo, sier Gerd Lindgren, men kvinnes rituale foregår ikke på, men bak scenen. Og de handler ikke om å bekrefte rang, men om å bekrefte likhet. Hun nevner et eksempel fra et sykehus: Kvinnene stimler sammen på bakrommet og forteller historier fra familielivet for hverandre. Når en har fortalt noe, får hun bekreftende smil, latter og nikk fra de andre. En stiller ikke spørsmålsteget ved hverandres for-

tellinger, men kjenner seg igjen og mener at en sjøl ville gjort det samme, og mener at hun som forteller har rett. Stemningen er hyggelig, og en kjenner seg glad etterpå. En historie handler om bollebaking dagen før. Maria kom hjem tidligere den dagen og bakte kanelboller – to plater. Da hun var ferdig, gikk hun en lang tur med hunden.

Tilbake igjen fant hun mannen og de to tenåringsbarna sine i ferd med å spise boller før middag. Alle kvinnene i skyllerommet ler og holder med henne i at det var bra at hun hadde mer ingredienser igjen, slik at hun kunne bake nye boller, de var nemlig beregnet på et selskap som skulle holdes om kvelden. Men en av de unge jentene setter lat-teren i halsen. Hun spør om det virkelig var Maria som burde bakt de nye bollene. Det kunne vel mannen hennes ha gjort, han var vel voksen nok til å skjønne at bollene var beregnet på selskapet om kvelden. Det glade bekreftelsesritualet blir brutt, og et raskt blikk på klokka får kvinnene til å forlate skyllerommet. Dette ritualet inneholder informasjon om ekteskapskontrakten i Marias og de andres familier. Kontrakten bekrefte-s av alle bortsett fra én som krenker de andre gjennom å sette spørsmålste-gn ved den. De andre ser historien som en kjær-lighetshistorie, mens den unge jenta ser den som en histo-rie om kvinne-undertrykking. De har ulik oppfatning av hva kvinnelighet skal bety. Likhetsritualet om kvinnelighet brytes av den unge jenta, og utstøtningsprosessen mot avvikerer kan begynne.

I dette tilfelle var det den kvinnebevisste som ble utstøtt. Men også revolusjonære og kvinnebevisste kvinner har hatt problemer med å takle uenighet og annerledeshet på en måte som har styrket oss, ikke svekket oss, og det trass i at

vi har hatt kvinners rett til å være individer, være seg sjøl, ikke bare kloner av en kvinnestereotyp, som mål.

Du skal ikke være annerledes, og du skal ikke tro du er noe. Dette kan bli vrangsida når kollektivet og solidariteten har stor betydning. Vi må vokte oss vel for å ta janteloven med oss inn i sosialismen og gjøre den til en dyd. Det betyr på ingen måte at vi skal kaste vrak på kollektiv og solidaritet. Kollektiv og solidaritet er det grunnleggende, både for kampen i dag, og for det nye samfunnet. Men vi må også huske at målet vårt er å fjerne de begrensningene klasse- og kvinneundertrykkinga legger på vår utfoldelse som enestående og helt særegne individer.

Å se konkrete mennesker

Vi må ikke romantisere resultatene av undertrykkinga, det reduserte og det forkvaklete. Men vi må også se styrken og det verdifulle hos de undertrykte. I boka *Ville svaner*,

som handler om tre kvinnegenerasjoner i Kina, forteller forfatteren Ju Chung følgende historie om de den gang nygifte foreldrene sine: Begge var kommunister. Faren hadde en ledende stilling, moren var i en mer underordnet posisjon. Rett etter seieren over Kuomintang ble de forflyttet fra en by til en annen. Som ledende kader hadde faren rett til plass i et kjøretøy. Morens rang ga henne ikke slike rettigheter. Hun måtte gå til fots i mange dager under svært strabasiøse forhold og bære sin egen opp-pakning på ryggen. Moren bar nag til faren i lang tid for dette. Det var nemlig flere av de andre ledende, mannlige kadrene som ordnet det slik at konene deres fikk plass i et kjøretøy sammen med dem.

Hvorfor oppførte forfatterens far seg slik? Han var en prinsippfast og ubestikkelig kommunist. I det gamle, kinesiske samfunnet var slekts- og vennskskapsforbindelser alt. Hadde du slike forbindelser, var din lykke gjort. Et slikt samfunn avlet det vi kaller korrupsjon og nepotisme². Kommunistene ville stå for et nytt samfunn, bygd på andre prinsipper. Fordelingen av godene skulle skje etter andre kriterier enn slekt- og vennskap med de mektige. Ikke personlige forhold, men universelle rettferdsregler skulle gjelde. Dette var farens referanseramme. Han mente det var viktig å vise i praksis at kommunistene levde etter de nye prinsippene. Derfor lot han den unge kona si streve seg gjennom søla, til fots. Hun, derimot, tolket handlingene hans ut fra en annen referanseramme, nemlig kjærlighetsforholdet

2 Nepotisme (fra italiensk eller fransk via latin *nepos*, «barnebarn», «nevø») betegner favorisering av slektninger, ektefelle eller venner, og det å sette kjennskap foran kompetanse i forbindelse med utnevnelser.

mellom de to. Og fra en slik referanseramme framsto handlemåten hans som kulde og mangel på omsorg.

Ville svaner

Mora i *Ville svaner* tenkte slik mange kvinner gjør. Kvinner er opptatt av personlige bånd, samhörighet, mellom seg og andre. Handlingsvalgene deres styres langt på vei av konsekvensene for forholdet til konkrete andre mennesker. De spør seg automatisk: Hvilke følger får det jeg gjør for andre og forholdet mitt til dem? Denne karakteristiske kvinnemåten å forholde seg på, som kvinneforskere har kalt «omsorgsrasjonalitet» eller «relasjonsorientering», springer ut av den oppgaven de har hatt og har i samfunnet.

Det er lett å se svakhetene ved en snever omsorgsrasjonalitet som ikke omfatter mer enn det som tradisjonelt har vært sett på som kvinnens verden, nemlig hjemmet og familien. Men det er også lett å se svakhetene ved prinsipper og regler som er ute av stand til å se konkrete mennesker. Visst trenger vi prinsipper og evnen til å se de store linjene. Men er det noe vi virkelig trenger i kampen for et nytt og bedre samfunn, så er det en velutviklet evne til å se konkrete mennesker.

De konkrete menneskene

Uhyggelig mange menneskeskjebner er blitt knust når sosialismens store planer, ideer og prinsipper skulle kjempes igjennom. Ofte har det riktignok vært slik at de som har prøvd å bygge sosialismen, har stått i situasjoner der konsekvensene av alle gjennomførbare valg ville være fryktelige. Men det er også tilfelle at konkrete mennesker og deres konkrete liv har hatt en tendens til å bli svært små og

betydningsløse, ved siden av de store planene og prinsippene. Og dette har åpnet for fryktelige overgrep.

Kanskje er en ny tenkemåte i ferd med å oppstå? Dagens kvinner står med ett bein i hver leir. Ved at de er blitt yrkesaktive arbeidere, er de også blitt direkte deltakere i klassekampen, de står midt i de store, samfunnsmessige motsigelsene mellom klassene. Men ved at de fortsatt er omsorgspersoner i hjemmet, er de også prega av behovslogikk og ansvarsrasjonalitet. Gjennom kombinasjonen med klassesolidariteten er behovs- og ansvarslogikken i ferd med å få en samfunnsmessig dimensjon. Og kanskje er det nettopp denne tenkemåten som peker framover, mot et sosialistisk samfunn.

Kamp uten å umenneskeliggjøre

Sentralt i sosialismens terminologi står begreper som klassekamp og klassefiende³. Det er begreper som avspeiler en svært håndfast virkelighet. Arbeiderklassen og alle andre undertrykte må føre kamp for sine interesser, kortsiktige og langsiktige. I den kampen står de overfor en fiende. Å glemme det tjener bare de kreftene som ønsker at utbytting og undertrykking skal vare evig. Samtidig er slike begreper egnet til å skape en avstand som kan gjøre det mulig å overse at også fiender er mennesker. Dette er en svært almen mekanisme – ved å kategorisere folk på en måte som gjør dem fundamentalt annerledes enn oss sjøl, blir det lettere å bryte de vanlige normene for hvordan mennesker bør behandles. Dette har nok skjedd også i sosialismens historie, i perioder der merkelappen «klassefiende» og

3 F.eks. er arbeiderklassen og borgerskapet klassefiender, fordi de har helt to helt forskjellige, uforenlige mål.

«imperialistisk agent» har sittet løst, med fryktelige resultater. Det er et livsviktig spørsmål, også for revolusjonære, hvordan en kan føre kamp uten å umenneskeliggjøre verken virkelige eller innbilte fiender.

Et samfunnssystem lever ikke sitt eget, abstrakte liv, det kommer til uttrykk i konkrete mennesker. Dette betyr at når en skal bekjempe klassefienden, så må en også bekjempe konkrete mennesker. Samtidig er det farlig å redusere noen til ikke-mennesker. Noen av dere har kanskje lest den mystiske forfatteren Travens fantastiske roman *De hengtes revolusjon*. Den handler om den grusomme undertrykkinga av de indianske slavearbeiderne på plantasjer i Mexico. Og den handler om indianernes rettferdige opprør. I en scene i boka skildrer forfatteren hvordan indianerne drar hjem til oppsynsmennene på plantasjen, oppsynsmenn som har tynt dem og mishandlet dem dag etter dag. Og hva gjør indianerne? Jo, heter det i den engelske versjonen: «They killed them and their litter.» «Litter», det er et ord som vanligvis brukes om dyr, et kull med kattunger, grisunger eller hva det måtte være. Ved å bruke dette ordet, forvandler Traven ungene til oppsynsmennene til noe ikke-menneskelig, og vi reagerer ikke så mye på at indianerne ikke bare dreper plageåndene sine, men også slår ihjel barna deres.

Spontane overgrep av denne typen vil måtte forekomme når utpinte og undertrykte folk reiser seg i et rettferdig raseri mot dem som holder dem nede. Men nettopp derfor er det desto viktigere at den revolusjonære teorien, linja for kampen, i størst mulig grad setter opp et gjerde mot dette å umenneskeliggjøre motstanderne, i stedet for å la døra stå på gløtt eller i verste fall på vidt gap.

Stereotype monstre?

Har feminismen noe å bidra med her? Kanskje det. Jeg vil på ingen måte hevde at feminister aldri har framstilt menn som stereotype monstre med få menneskelige trekk. Jeg vil heller ikke påstå at jeg sjøl aldri har gjort det. Men på grunn av kvinneundertrykkingas karakter har det vært vanskeligere å plassere alle menn i en kategori utafør menneskeligheten. Vi har måttet bekjempe mannsmakta som system og måten den har ytret seg på gjennom konkrete menn, samtidig som vi har levd med menn som fedre, kjærester, søn-

Foto: Gudmund Dalsbø

ner, arbeids- og partikamerater. Vi har stått overfor denne dobbelt-heten hele tida. Vi har måttet slåss mot mannsmakta, også når den ble utøvd av fedre, kjærester, sønner, arbeids- og partikamerater. Men det har heldigvis vært umulig å redusere mannlige mennesker til mannspekt.

Det går ikke an å trekke en direkte parallell mellom klassekamp og kvinnekamp på dette punktet. Likevel tror jeg det er noe å lære av denne erfaringen. Mennesker kan reelt være klassefiender. Men de kan ikke reduseres til bare det. Og enda farligere blir det dersom selve ordet klassefiende blir et middel til å redusere folk til noe ikke-menneskelig, uansett hvem det blir brukt om.

Kvinner og makt

Skal innflytelsen fra feminismen og kvinnebevegelsen ha mulighet til å prege det sosialistiske samfunnet, så må det

stå makt bak. Og det er slett ikke noe enkelt spørsmål. Feministiske forskere opererer ofte med andre maktbegreper enn det vi er vant til. Et eksempel er ei forskergruppe ledet av nederlandske Rosi Braidotti, som på oppdrag av FN har skrevet ei bok om kvinner, miljø og utvikling. Deres oppfatning av makt er hentet fra en kjent, fransk sosiolog som heter Michel Foucault. Han ser ikke på makt som noe individer, institusjoner, klasser etc. har og utøver mot andre. Makt er overalt – innebygd i måten vi oppfatter og handler i verden på, slik at vi hele tida sjøl gjenskaper makta hvis vi ikke klarer å bryte med disse forestillings- og handlingsmønstrene. Foucault opererer med begrepet «diskurs⁴» – som er en måte å forstå verden på som også får sosiale praktiske konsekvenser. I «diskursen» er makt og kunnskap sammenvevd – å forstå verden på en bestemt måte får praktiske konsekvenser i form av maktutøvelse. Den vestlige vitenskapen er en slik dominerende «diskurs» – et maktspråk med praktiske følger.

Makt og hvordan vi tenker

At bestemte maktforhold er innebygd i vår tenkemåte, i vårt verdensbilde, og at vi sjøl bidrar til å gjenskape dem, er et viktig politisk poeng etter mitt syn. Dette poenget understreker dybden i undertrykkinga, problemene med å fri seg fra den og faren for å gjenskape undertrykkinga. Det er et poeng som jeg synes er undervurdert i vår bevegelse. Men når denne maktforståelsen blir enerådende, blir det problematisk. Og det skjer hos Braidotti og co. Hovedoppgaven blir dermed ikke den praktiske kampen, men å bryte med den dominerende diskursen. Å finne

⁴ **Diskurs**, fra latin *discursus*, løpe frem og tilbake.

Foto: Gudmund Dalsbø

opp nye ikke-undertrykkende diskurser blir kjerna i frigjøringsstrategien.

En kan få inntrykk av at forfatterne mener det er mulig å kritisere seg til en ny verden. Men ofte nytter det dessverre ikke bare å være bevæpna med en ny diskurs, en må også ha våpen. Sjøl fikk jeg for eksempel høre følgende historie da jeg for 10 år siden besøkte geriljaen på Filippinene: Ei gruppe mennesker levde av å brenne trekol. Filippinene er et land der svært mye av skogen er rasert og miljøødeleggelsene enorme. Geriljaen diskuterte problemene med å leve av å brenne ned skogen med trekolbrennerne, og prøvde å overbevise dem om at det var bedre, både for dem og skogen på lang sikt, dersom de gikk over til å dyrke jorda. Men de var jordløse, og måtte derfor okkupere noe av de store godseiernes jord. Og geriljaen måtte love å forsvare jorda deres med våpen i hand. Miljøkamp i Sør

utspilles ofte i en slik virkelighet. Makt er også noe som noen har og utøver mot andre, og den politiske linja må ta hensyn til det.

Kamouflasjens kunst

Men makta sitter også i strukturer, institusjoner, organisasjonsformer, konvensjoner, tenkemåter. Når det gjelder kjønnsmakt, er ikke dette alltid like lett å få øye på, og det forandrer seg også stadig. Mange kvinneforskere er opp-tatt av at maktforholdet mellom kjønnene tar mer kamuflerte former i dagens Norge enn det gjorde tidligere. Vi må regne med at kamouflasjekunsten ikke vil bli glemt under sosialismen!

At kvinneinteresser skal ha makt under sosialismen, må antakelig bety mye mer enn at kvinner skal være rikelig representert i de betydningsfulle styringsorganene. Kvinneforskeren Janneke Roos har f.eks. pekt på at norske kvinner har tatt steget inn i politikken, ja, de blir til og med kvotert inn. Men kjønnskonflikten og kvinneinteressene har ikke noe organisert uttrykk i statlig og kommunalt styringsverk, noe som gjør at kvinnespørsmål lett blir usynliggjort og må kjempes fram mot den rådende strukturen. På regjeringsplan er f.eks. likestilling puttet inn i Barne- og familiedepartementet. Og det stilles sjelden spørsmål om hvordan politiske vedtak påvirker kvinnes situasjon, det finnes ikke organiserte rutiner for det.

Organisasjoner er kjønn

Organisasjoner er kjønn, sier kvinneforskere i dag, og med det mener de at organisasjoner har innebygd noen uttalte regler som bidrar til å opprettholde maktforholdet

mellom kjønnene. Fra kvinner og ledelse til kjønn og organisasjoner heter f.eks. ei bok av to organisasjonssosiologer, Elin Kvande og Bente Rasmussen, som er opptatt av kvinneperspektivet. Med den tittelen mener de å si at før var en opptatt av hva det var for noe merkelig med kvinner som gjorde at de sjelden oppnådde å bli ledere, eller hvis de skulle bli det, så måtte det bli på en helt særegen kvinnelig, intuitiv og omsorgsfull måte, som et slags motstykke til eller et pusterom fra den «normale» lederrollen. Men, sier disse to, det er mer fornuftig å spørre: Hva er det for noe rart med organisasjoner som gjør det «unormalt» for kvinner å være ledere? Kanskje er det slett ikke slik at organisasjoner er kjønnsnøytrale, kanskje er de i virkeligheten innrettet slik at de tar det for gitt at det «normale» er å være mann.

Hvis kvinner og kvinneinteressene skal få gjennomslag

under sosialismen, så må vi gå til angrep på alle kjønnete strukturer av denne typen. Uten det vil vi ikke kunne få til en grunnleggende og djuptgående revolusjon av forholdet mellom kjønnene. Og da blir det bare en ny versjon av et gammelt samfunn, ikke et virkelig nytt. Men, kjære søstre og kamerater, så smålåtne er vi ikke!

LITT HJELP

Vi må ikke være smålåtne, avslutter Kjersti Ericsson sin artikkel. Dette møtet handler nettopp om det, at vi ikke bare vil reformere, men faktisk vil ha et helt annen type samfunn, sosialisme, et klasseløst samfunn «som Marx kalte kommunisme⁵». Dette er Rødts revolusjonære perspektiv.

- I prinsippprogrammet står det: «I et sosialistisk samfunn vil det være demokratisk styre over alle viktige samfunnsfelt, også økonomien. Makt skal ikke være konsentrert hos noen få, og profitt skal ikke være hovedmålet.»
- Kjersti Ericsson: «At kvinneinteresser skal ha makt under sosialismen, må antakeligvis bety mye mer enn at kvinner skal være rikelig representert i de betydningsfulle styringsorganene.»
- Er det *vareproduksjon* i et klasseløst samfunn?
- Organisasjoner er kjønnet skriver Kjersti Ericsson. Hva tenker dere om det og Rødt som parti og lokalt?
- Hva vil sosialisme bety for arbeiderklassen, menn/kvinner – og borgerskapet – der dere bor?

5 **Kommunisme** er fra det latinske ordet communis og betyr felles.

FORSLAG TIL MER Å LESE

Dette er tekster som supplerer møtene. Rett og slett *litt mer*. Hvis noen også får lest disse, er det til hjelp for diskusjonene deres.

- Michael A. Lebowitz: *Hvordan blir arbeiderklassen et revolusjonært subjekt?*
- Jorun Gulbrandsen: *Kvinner, menn og kapitalister – i praksis*
- Rødts arbeidsprogrammet om olje
- Rødt om arbeidsplasser og olja
- Rødts Prinsippprogram om imperialismen
- Jorun Gulbrandsen: Lokal makt over avfall og SFO med eller uten EØS?

MICHAEL A. LEBOWITZ:

HVORDAN BLIR ARBEIDERKLASSEN ET REVOLUSJONÆRT SUBJEKT?

De som hevder at arbeiderklassen ikke er et revolusjonært subjekt fordi kapitalismen har forandret den, avslører at de ikke forstår marxismens abc. Arbeiderklassen gjør seg selv til et revolusjonært subjekt gjennom sine kamper – den forandrer seg selv. Det var det Marx alltid hevdet. Hans tanker om «revolusjonær praksis» innebærer forandring, både av de ytre betingelsene og av seg selv. Arbeiderklassen forandrer seg selv gjennom kamp. Den gjør seg selv i stand til å skape den nye verden.

Hvorfor slåss arbeidere?

Det som ligger under alle kamper arbeidere fører, er det Marx kalte «arbeideres eget behov for utvikling». Vi vet at Marx forstod at lønnskamp i seg selv ikke er tilstrekkelig. Men han anerkjente at det å la være å engasjere seg i det, ville gjøre arbeidere «apatiske, tankeløse og mer eller mindre

Om forfatteren

Michael A. Lebowitz er professor emeritus i økonomi ved Simon Fraser Universitetet i Vancouver, Canada. Denne artikkelen sto i *Rødt!* nr 2/2014, tidsskriftet som nå heter *Gnist*, og er litt forkortet. Du finner hele på nettsida til *Gnist*, www.marxisme.no.

velfødde instrumenter for produksjon». Marx argumenterte med at fravær av kamp ville gjøre arbeiderne til en «nedbrutt, viljesvak, utslitt og motstandsløs masse». Kamp er en prosess i produksjonen. Det fører til en annerledes arbeider, en arbeider som former seg selv til å utvikle sin kapasitet, til å bli mer selvsikker, til å bli mer og mer i stand til å organisere og forene kreftene. Men hvorfor skulle vi tro at dette begrenser seg til lønnskamp? Hver eneste kamp der folk fremmer sine krav, hver eneste kamp som handler om sosial rettferdighet, hver eneste kamp som handler om å finne sitt potensial og fremme sitt behov for selvutvikling, bygger opp kapasiteten til de som deltar.

Disse kampene leder oss fram til å stå opp mot kapitalen. Hvorfor? Fordi kapitalen er det hinderet som står mellom oss og vår egen utvikling. Det er slik fordi kapitalen har slukt fruktene av all sivilisasjon, den eier alle produktene både av det sosiale hodet og den sosiale hånd, og den vender produktene våre og produktene til arbeiderne mot oss – utelukkende av én eneste grunn, og det er egen gevinst, egen profitt. Hvis vi skal tilfredsstille behovene våre, hvis vi skal bli i stand til å utvikle potensialet vårt, må vi kjempe mot kapitalen, og i selve den kampen må vi, det arbeidende folket – gjøre oss til revolusjonære subjekter.

Hvem er vi?

Hva er denne arbeiderklassen som er det revolusjonære subjektet? Du vil ikke finne svaret i *Kapitalen* hos Marx. Den handler ikke om arbeiderklassen – i den grad den gjør det, dreier det seg om arbeiderklassen som objekt. Det *Kapitalen* forklarer, er kapitalens karakter, dens mål og dynamikk. Men den forteller oss bare om arbeiderklassen i

sammenheng med kapitalens behandling av arbeiderklassen. Og siden den ikke behandler arbeiderklassen som subjekt, går den heller ikke nærmere inn på måtene kapitalen kjemper mot dette subjektet. Derfor må vi leite andre steder hos Marx for å finne hva han sier om hvordan kapitalistklassen opprettholder sin makt ved splitt og hersk metoder (særlig irske og engelske arbeidere). Selv om Marx tydelig beskrev at «kapitalens nåtidige makt bygger på» at det skapes nye behov for arbeiderne, finnes det ikke noe sted hvor han gikk grundigere inn på dette spørsmålet.

Følgelig kan vi ikke finne svar på det avgjørende spørsmålet om karakteren til tidens arbeiderklasse ved å leite i bøker. Det må vi finne selv. Hva er ikke-kapital i dag? Hvem er avskåret fra produksjonsmidlene og må ydmykt forholde seg til kapitalen når de forsøker å opprettholde livet? Vi kan med sikkerhet si at det ikke bare er de som selger sin arbeidskraft til kapitalen, men også de som ikke en gang er i stand til å selge arbeidskraften sin – ikke bare de som blir utnyttet, men også de ekskluderte. Og det inkluderer de som finnes i den enorme arméen av reservearbeidskraft, og som må følge kapitalens sirkulasjon og er tvunget til å bære all risiko selv. Med andre ord de som kjemper for å overleve i den uformelle sektoren. Det stemmer nok ikke helt overrens med det stereotype bildet av arbeiderklassen som den mannlige industriarbeideren, men den stereotypien har uansett vært feil bestandig.

Den mangesidige og sammensatte arbeiderklassen

Vi må helt klart begynne med å anerkjenne den mangesidige og sammensatte karakteren til arbeiderklassen. Som Marx godt visste, gjør motsetningene innen arbeiderklassen

det mulig for kapitalen å fortsette å herske. Men Marx visste også at vi bygger enhet gjennom den prosessen som ligger i kampene. Vi kan bygge den enheten ved å anerkjenne behovet for vår egen utvikling og se det som vårt felles mål, og ved å anerkjenne at «den frie utviklingen for den enkelte er betingelsen for den frie utviklingen for alle». Kapitalen har vært vinneren i den ideologiske kampen ved å overbevise oss om at det ikke finnes noe alternativ, og de som forkaster tanken om at arbeiderklassen er et revolusjonært subjekt, forsterker det budskapet. Vi kan imidlertid gå inn i kampen om idéene ved å legge vekt på retten vår til egenutvikling. Som Marx og Engels visste, så gjelder det for arbeiderne at denne «appellen om hva som er deres rett, bare er en måte som kan forme dem som de, som en revolusjonær, forent masse».

*Vi har en verden å vinne
– den verden vi bygger hver eneste dag.*

JORUN GULBRANDSEN:

KVINNER, MENN OG KAPITALISTER – I PRAKSIS

I samfunnet er det mange motsigelser som virker samtidig. Det er smart å prøve å finne dem. Gjøre undersøkelser, få erfaring. Målet er å finne ut: Hva kan vi gjøre for å påvirke dem? Kan vi gjøre noe for å forene folk som nå står mer eller mindre mot hverandre, når de alle er vanlige arbeidere og lønnsinntakere? Kan vi gjøre noe for at de som blir plaget av kapitalismen, skjønner at det er det som skjer? Et revolusjonært parti skal forsøke å forene folk der det er mulig, i kamp mot kapitalistklassen. Målet er jo å få slutt på all undertrykking.

Sjøl om motsigelser henger sammen, på grunn av kapitalismens undertrykking av de fleste, er det lettere å gjøre noe med dem, finne tiltak, hvis de også analyseres hver for seg. Her skal vi bruke kvinners og menns forhold til kapitalistklassen som et eksempel, og vi skal se på tre motsigelser:

Om forfatteren

Jorun Gulbrandsen er lærebokforfatter, var leder av AKP fra 1997 til 2006. Har blant annet skrevet *Den skreddersydde skoen*, Forlaget Rødt, 2014, 150 s. og *Troll kan temmes, men ikke arge kvinnfolk*, Forlaget Rødt, 2018, 255 s.

1. Kvinner og menn i arbeiderklassen på den ene sida og kapitalistklassen på den andre.
2. Kvinner i arbeiderklassen mot kapitalistklassen.
3. Kvinner i arbeiderklassen mot menn i arbeiderklassen.

Det finnes mange flere, som motsigelsen mellom kvinner i arbeiderklassen og kvinner i borgerskapet, majoritets- og minoritetskvinner i arbeiderklassen, motsigelsen kvinner med lav lønn og med høy lønn i arbeiderklassen. Nå skal vi bare bry oss om de tre første.

1. Kvinner og menn i arbeiderklassen på den ene sida og kapitalistklassen på den andre

Kapitalister oppstår fordi de kjøper arbeidskraft som produserer merverdi for dem. Kapitalistklassen tjener penger på arbeidet til kvinner og menn. Kvinner er mer enn halve arbeiderklassen i Norge. Det er flere menn på toppen i samfunnet, og flere kvinner i bunnen. Tenk også på kvinnene og jentene i Bangladesh og Etiopia som jobber for H&M og de andre selskapene. I denne kampen er det en styrke at menn og kvinner står sammen mot kapitalistene. Arbeiderkvinnene må ha med seg arbeidermennene for å bli kvitt utbytterklassen. Ord som klasseundertrykking, klassekamp, klasseopprør gjelder begge kjønn.

Tiltak: Kvinner som er arbeidere, kan ikke bli frie mennesker før de tar makta fra kapitalistene. Det er en antagonistisk motsigelse. Når det er skjedd, har de makt til å gjøre noe med alt det andre plagsomme.

2. Kvinner i arbeiderklassen mot kapitalistklassen

Kapitalistene utnytter kvinner på en spesiell måte, fordi de

er kvinner. Det er et eget undertrykkingsforhold mellom kapitalistene og kvinnene i arbeiderklassen. Forklaringa på dette kan leses i boka til Kjersti Ericsson, *Søstre, kamerater!* (kan kjøpes fra marxisme.no eller leses på nettet). Det betyr at kvinner har ting å slåss mot, som menn ikke har. Det har betydning for kvinneorganisasjoner, fagforeninger og revolusjonære partier. Her er eksempler på hva kapitalismen gjør mot kvinner:

a) Kvinner har lavere lønn enn menn. Det tjener arbeidsskjøperne på, enten det er på hotella eller i kommunene.

b) Kvinner gjør mye gratis arbeid i hjemmet og som omsorg for dem som ikke produserer merverdi. Samfunnet har overlatt mye av det til kvinner, i praksis pålagt dem det. Kvinner smyger lønnsarbeidet sitt rundt dette. 33 prosent av kvinnene jobber deltid, i gjennomsnitt seks timer.

c) Kvinner blir mange steder bare tilbudt deltidsjobber. Det skjer ikke på mannsarbeidsplasser. Nesten 25 prosent av kvinner med deltidsarbeid sier at det ikke er frivillig. Det er 70 000 kvinner.

d) Likestillingsombudet hører stadig om gravide som ikke får jobb, kvinner som ikke får jobben sin tilbake når foreldrepermisjonen er over, og småbarnsmødre som forbigås ved forfremmelser.

e) Kapitalister tjener penger på at mange menn forakter kvinner. De har laget en enorm industri på grunn av det. Menneskehandelen i verden gir nesten like mye profitt for de som driver det, som ulovlig handel med narkotika og våpen. Pornokapitalistene i USA selger for 10 milliarder dollar i året. Varene kommer også til Norge.

Det blir mange spørsmål:

- Hvordan kan kvinner i arbeiderklassen samle seg og bli sterkere mot kapitalistklassen?
- Trenger kvinnene egne møteplasser for å diskutere sine kvinneerfaringer?
- Hva kan menn i arbeiderklassen gjøre for å styrke kvinners kamp for økonomisk sjølstendighet?

3. Kvinner i arbeiderklassen mot menn i arbeiderklassen

a) Et stort problem for enheten mellom kvinner og menn i arbeiderklassen, er menns vold mot kvinner. Når hver fjerde kvinne i Norge har vært utsatt for vold eller trusler, så kjenner alle kvinner noen.

b) Ei av ti kvinner har blitt voldtatt, og ei av fem har vært utsatt for forsøk. Det er mange. Alle kvinner kjenner noen.

c) 11–13 prosent av menn kjøper seksuell bruk av kvinners kroppsåpninger. Prostitusjon er et ekstremt uttrykk for maktforholdet mellom menn og kvinner.

d) Fordi kapitalismen er mannsdominert, er mannen mønsteret for å være et menneske. Det kommer til uttrykk i språket, kulturlivet, idretten, arbeidslivet, familielivet, organisasjonene og makta i samfunnet. Mannen er den viktigste, kvinnen er den andre. Dette preger alle, også arbeiderklassen. Nesten halvparten av gutter på videregående skole mener at menn skal være hjemmets overhode, og at de er bedre ledere enn kvinner.

Det blir mange spørsmål:

- Alle skjønner at arbeidere trenger fagforeninger. Men skjønner alle at kvinner trenger kvinneorganisasjoner?

- Hva bør en kvinneorganisasjon mene noe om?
- Hvorfor kan det være lettere for menn og gutter å snakke om sine erfaringer uten at kvinner og jenter er til stede?
- Hva kan menn i arbeiderklassen gjøre for å styrke enheten med kvinnene i kampen mot kapitalistklassen?

Flere spørsmål?

Motsigelsen mellom kvinner i arbeiderklassen og menn i arbeiderklassen er en ikke-antagonistisk motsigelse. Den ene behøver ikke fjerne den andre for å bli fri. Det er en motsigelse i folket. Men den ene sida, kvinnene, kan ikke bli fri uten å fjerne undertrykkinga til den andre. Kapitalismens undertrykking av kvinner og menns undertrykking (i hele samfunnet) av kvinner er vevd godt sammen. Det er en alvorlig sak. Det gjør det vanskelig for arbeiderklassen å se hva den må gjøre for å forene seg og styrke seg mot klassefienden. Hvis kvinnene ikke sier noe, blir det ikke mer enhet, men mer undertrykking og mer sinne mot undertrykking. Motsetningene vil bli sterkere. Kvinner trenger egne rom hvor de kan diskutere sine erfaringer og legge fram forslag og krav.

Skolerte menn vil sannsynligvis ta dem på alvor og ikke avfeie dem som masakjerringer som lager dårlig stemning. For det skjer jo fort. For noen år sia hadde staten noe som het Likestillingsrådet. Det gjorde mye bra og hadde til og med humor. En gang lagde de et merke: «Jenter skal ha en fin kropp, og de må være greie og hyggelige.»

FRA ARBEIDSPROGRAMMET TIL RØDT OM OLJE

Norge skal redusere utvinninga av fossil energi, og i framtida basere seg på fornybar energi

Varig vern og petroleumsfrie områder utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja, i Barentshavet, på Mørkekysten, i Farsundsbassenget, Jan Mayen og Arktis.

Norsk oljeindustri skal nedtrappes gjennom å stanse nye lete- og prøveboringer, gjennom å ikke gi nye utslippstillatelser på norsk sokkel og gjennom å sikre at kunnskapen oljearbeiderne besitter blir brukt til å bygge det fornybare Norge

Renasjonalisere Statoil og trekke selskapet ut av alle olje- og gassprosjekter i utlandet, inkludert satsing på tjæresand og oljeskifer. Bruke selskapet aktivt for å trappe ned produksjon på norsk sokkel med minst 90 prosent innen 2030.

TFO-ordninga (tildeling i forhåndsdefinerte områder) skal utvikles

Avvikling av alle subsidier og særordninger for olje- og gassindustrien, inkludert ordningen som dekker 78 prosent av investeringene til selskaper som driver leteboringer med underskudd, ordningene med særfradrag for alle kostnader og seks års avskrivningstid på investeringer.

Det skal utarbeides en langsiktig plan for utvinning av olje og gass i Nordsjøen som reduserer utvinningstempoet, og som sikrer langsiktige og stabile leveranser av olje og gass til de formål der det som alternativ ikke kan brukes fornybar energi. Målet skal være at minst 90 % av utvinningen skal være stanset i 2030. Utvinning av kull må også reduseres,

ikke økes. Denne omstillingen må skje i takt med en planmessig og stortilt etablering av nye industriarbeidsplasser – ikke gjennom omstilling til arbeidsledighet.

Det skal ikke bygges ut atomkraft i Norge.

Norge skal bidra til at atomkraftverket på Kola-halvøya stenges på en sikker måte.

(Se: <https://rodt.no/arbeidsprogram>)

RØDTS PLAN OM ARBEIDSPASSER OG OLJA

Dette er fra Rødts «Plan for oppbygging av framtidsrettede arbeidsplasser parallelt med nedtrapping av olje- og gass-industrien». (2015)

Rødt går inn for å trappe ned olje- og gassvirksomheten til et minimum:

Vår målsetning er at vi i 2030 utelukkende utvinner olje og gass som råvare for industrien. Årene fram mot 2030 vil vi bruke på å omstille denne sektoren og hele det norske samfunnet. Nedtrapping av olje- og gassproduksjon skal skje ved å fjerne subsidier og særordninger og gjennom en offentlig styrt nedtrapping på norsk sokkel. De viktigste tiltakene vil være:

- Ingen tildeling av nye felter, verken gjennom konsesjonsrunder eller TFO.
- Stans i utbyggingen av nye felt.
- Renasjonalisering av Statoil, og oppkjøp av felt på norsk

sokkel fra andre aktører. Selskapet skal brukes til å trappe ned produksjon på norsk sokkel med 98,5 prosent innen 2030.

- Raskere nedtrapping av gassutvinning gjennom reforhandling av gasskontrakter.
- Avvikling av ordningen som dekker 78 prosent av investeringene til selskaper som driver leteboringer uten resultat.
- Nedlegging av støtten til Oljedirektoratets seismikkskyting.
- Avslutning av ordningene med seks års avskrivings tid på investeringer og fradrag for alle kostnader.
- Stans i frinntekten og dekkingen av investeringer.

Rødts politikk

I tider med lav oljepris ropes det etter krisepakker for oljeindustrien. Det er ikke det samme som krisepakker for de oljeansatte – de trenger noe mer framtidsetta. Rødt går inn for å regulere oljeøkonomien med mål om å trappe ned olje- og gassvirksomheten kraftig. Sammen med nedtrappingsplanen beskrevet i kapittel 4, og den parallelle oppbyggingen av et fornybart samfunn som beskrevet i kapittel 5–7, må følgende økonomiske grep tas:

Greip som kan tas umiddelbart/ i løpet av ett år:

- Avvikling av ordningen som dekker 78 prosent av investeringene for selskaper som driver leteboringer uten resultat.
- Stans i bevilgninger til forskningsprosjekter knyttet til utvinning av olje, kull og gass.
- Nedlegging av støtten til Oljedirektoratets seismikkskyting.

FORSTÅ FOR Å FORANDRE

- Ingen flere særordninger eller økonomiske ordninger for oljeselskaper.
- Grep som kan varsles umiddelbart, med en forutsigbar nedtrapping over 3–5 år
- Avslutning av ordningen med avskrivningstid på investeringer på kun seks år.
- Stans i friinntekten og dekkingen av investeringer.
- Avvikling av fradrag for alle kostnader.

(Se: <https://rodt.no/arbeidsprogram>)

RØDTS PRINSIPPROGRAM

OM IMPERIALISME

Vår tids kapitalisme er internasjonal. Kapitalens behov for kontinuerlig vekst fører til at de nasjonale markedene verken klarer å ta unna alle varene som blir produsert eller å tilføre nok råvarer. Kapitaleierne må derfor ut i det internasjonale markedet. I tillegg til varehandel kommer kapitaltransaksjoner, som gjør at finanskapitalen blir dominerende i dette kapitalistiske verdenssystemet vi kaller imperialismen.

De grunnleggende skillelinjene i verden går ikke mellom nasjoner og folkeslag, men mellom den økonomiske makteliten og arbeiderklassen. Internasjonal solidaritet er en bærebjelke i vår politiske strategi.

Samtidig er motsetningene mellom imperialistmakter og fattige land av stor betydning for dagens kapitalistiske verdensorden. Den politiske og militære kampen mellom statene henger sammen med den økonomiske kampen mellom de store kapitaleierne. Konkurransen mellom store konserner og finansforetak er avgjørende for utenriks- og militærpolitikken.

Kapitalistisk imperialisme skiller seg fra tidligere tiders kolonialisme. Til forskjell fra kolonitiden, er det sjelden slik at stormakter i dag etablerer varige kolonier i fremmede land for å utvinne naturressurser og arbeidskraft gjennom direkte okkupasjon og tvang. Samtidig har koloniarven skapt undertrykkende og skjeve maktstrukturer og systemer som videreføres den dag i dag.

Utvinnings skjer gjennom investeringer over landegrensene, tilgang på billig arbeidskraft i fattige lands fabrikker og handelsvilkår som tjener den rikere parten.

Økonomisk og militær imperialism

Den stadig mer konsentrerte kapitalistklassen bruker overnasjonale institusjoner som Det internasjonale pengefondet, Verdensbanken, Verdens handelsorganisasjon og EU til å presse gjennom en politikk for fri flyt av varer, tjenester, arbeidskraft og kapital over hele verden. Hensikten med dette er å fjerne alle reguleringer som svekker deres evne til å høste profitt – å skape en global konkurranse hvor billigste arbeider, mest skattefrie stat og de største subsidiene til næringslivet vinner, og velferd og demokrati for arbeiderklassen taper. De overnasjonale institusjonene setter stater – særlig de med stor gjeld – under sterkt press for å liberalisere økonomien. Videre kan bistand brukes som et virkemiddel for å legitimere og usynliggjøre økonomisk imperialism.

Når dette ikke fører fram, kommer ofte den militære siden av imperialismen til syne. Den militære imperialismen er godt dokumentert gjennom den lange listen med kriger, militærkupp og statskupp forkledd som opprør og revolusjoner som er utført og støttet av den dominerende stormakten USA etter andre verdenskrig. Ofte har krigene funnet sted for at USA ønsker å støtte opp sine egne økonomiske og geopolitiske interesser i fattigere land.

Kapitalisme betyr ofte krig. Rivaliseringen mellom stormaktenes kapitalister bidrar til en rivalisering mellom statene, som i verste fall ender i militær konfrontasjon. Problemet forverres av at våpenindustriene selv er mektige

økonomiske og politiske aktører, som kan være tjent med et høyt militært spenningsnivå og konflikt.

Når nå konfliktnivået mellom USA og Russland øker igjen følger Norge USAs linje og stiller norsk territorium til disposisjon for amerikanske styrker sin militære innringing av Russland. Rødt mener at Norge ikke skal stille seg på noen side i kampen mellom imperialistiske stormakter, og vil ikke støtte verken Russland eller USA. Derfor er vi imot denne farlige utviklinga.

Kampen for å bevare fred mellom atommaktene står i en særstilling for å beskytte mennesker og miljø. Rødt deltar i arbeidet for nedrustning, avspenning og avskaffelse av atomvåpen. Å hindre storkrig er en forutsetning for å bygge sosialisme.

Norge og imperialismen

Norge var lenge en undertrykt nasjon selv, i union og okkupasjon av andre stater. Samtidig har Norge i flere hundre år kolonisert samiske territorier, og det norske storsamfunnet har historisk undertrykket nasjonale minoriteter gjennom tvunget assimilering og diskriminering. Nordmenn har også lenge inngått i utnyttelsen av andre folkeslag, blant annet under slavetransporten fra Afrika til Amerika.

Koloniseringen av Sápmi foregår fortsatt. Gjennom «grønn» utvikling forsvares inngrep i samiske områder som går på bekostning av lokal miljøvennlig reindrift, selvrådrett og tradisjoner. I tillegg er det for mange en kamp å få undervisning på sitt morsmål, som i utgangspunktet er en rett alle i Norge skal ha.

Dagens Norge har en helt annen plassering i verdens-

økonomien enn den gang vi var underlagt andre nasjoner. Som en stor olje- og gassseksportør, som hjemstat for globale aktører som Telenor, Hydro og Equinor – og som eier av verdens største statlige investeringsfond, er Norge blitt en voksende imperialistmakt.

Samtidig har det norske militærapparatet blitt mer innrettet mot angrepskrig i utlandet, under ledelse av USA og NATO, istedenfor å forsvare hjemlandet. Rødt er prinsipielt imot NATO og vil melde landet ut av alliansen. NATO-medlemskapet knytter oss til den aggressive imperialismakten USA gjennom blant annet våpenutvikling og internasjonale militære operasjoner. Dette gjør Norge til en imperialistisk orientert stat på lag med de rike og dominerende statene i verden, og det forverrer forholdet vårt til land som opplever NATO som en trussel. Å være en del av NATO-alliansen er derfor å gamble med norsk sikkerhet, og gjør at Norge vil bli trukket inn i en eventuell ny storkrig fra krigens første minutt.

Vi vil derfor melde Norge ut av NATO. Samtidig kan vi ikke legge landet forsvarsløst for den første og beste stormakt som ønsker å ta kontroll over våre ressurser med makt. Vi må gjenoppbygge Norges nasjonale forsvarsevne for å sikre vår selvstendighet.

Rødt støtter folk og nasjoner som slåss mot okkupasjon og undertrykking. Norske sosialister har et særlig ansvar for å jobbe mot norsk imperialisme. Samtidig tar vi avstand fra undertrykking, overgrep mot sivile og innskrenking av demokratiske rettigheter, uansett hvor i verden det skjer eller hvem som står bak. Rødt vil forsvare Folkeretten og nasjonenes rett til selvbestemmelse, inkludert samisk selv-

råderett i samiske områder.

Norge har et urfolk og flere nasjonale minoriteter – samer, kvener, skogfinner, jøder, rom og tatere (romani). Rødt vil ha et samfunn hvor urfolks og nasjonale minoriteters rettigheter ivaretas og får sin rettmessige plass.

Norge har gjennom skiftende regjeringer vært en av Europas strengeste på asyl- og flyktningpolitikk. Samtidig er det flere mennesker på flukt enn noen gang siden andre verdenskrig.

Rødt jobber for et solidarisk vendepunkt i asyl- og flyktningpolitikken. Vi må som et rikt land og som en pådriver i kriger i utlandet de siste tiårene, ta et særlig ansvar for å ta imot langt flere mennesker som flykter fra krig, terror, klimaendringer, nød og katastrofer. Rødt er for en human og solidarisk asyl- og flyktningpolitikk.

(Se: <https://rodt.no/prinsipprogram>)

JORUN GULBRANDSEN:

LOKAL MAKT OVER AVFALL OG SFO MED ELLER UTEN EØS?

EØS-avtalen (EU) har konkurranse og anbud som et av sine mål. Vil kommunene kunne stå fritt til å håndtere avfallet mer lokalt, hvis Norge ikke er med i EØS? Svaret er nei og ja.

Et nei-svar

Det er nei fordi avfallshåndtering i hele verden gjøres på billigste måte (transport er ikke regna med). De som selger avfall, vil ha høyest mulig pris, de som kjøper det vil ha lavest mulig pris. Det er konkurranse og kamp hele tida. Gjenvinningsselskaper og avfallsselskaper selger og kjøper aksjer på børsen, de kjøper og selger hverandre, med hele kloden som kamparena. Dette er uavhengig av EØS-avtalen. EØS betyr «Det europeiske økonomiske samarbeidsområde». Det er tre land med: Island, Liechtenstein og Norge. De har avtale med EU, den avtalen kalles forkorta EØS. Det er mange flere land i EU, og der er avfall en *vare*. Men det er langt flere land i verden som ikke er med i EU, og der er også avfall en vare.

Så vi har å gjøre med kapitalismen rett og slett, ikke bare med EØS. Er vi ute av EØS, må vi fortsatt slåss for sjølråderett og kortreist produksjon.

Dette var et lite nei-svar på om det blir sjølstyre til å håndtere eget avfall i kommunene uten EØS-avtalen.

Et ja-svar

Det er et ja-svar også. Det er en fordel å ikke være med i EØS. EØS har anbudsregler som krever at kommunene skal velge det billigste alternativet, for eksempel ved avfallshåndtering. Eller de krever at private selskaper skal ha like vilkår som offentlige. Resultatet ser vi når velferdsprofitørene i barnehagesektoren får like mye offentlig støtte som offentlige barnehager. Da tar de deler av pengene og omdanner dem til kapital for nye investeringer.

Det kan godt hende at et kapitalistisk Norge uten EØS hadde kommet på det samme. Men EU/EØS ligger frampå og truer med pengebøter i millionklassen, og det er et reelt press. EU har et organ som heter ESA, som skal overvåke at EØS-avtalen med EU blir holdt av Island, Liechtenstein og Norge. Dette har de et helt kontor for i Brussel. De ligger over kommunene med krav. De har den norske staten, Arbeiderpartiet, Høyre, FrP, Kristelig folkeparti og Venstre på sin side. Staten presser på for å tillate kapitalistiske selskaper å konkurrere med de offentlige, kommunale tiltakene. De tar ansvar for at kapitalen skal vokse. Siden det er til plage for kommunale tjenester og for lokal sjølrådere rett, ville det være et stort framskritt hvis flere og flere kommuner gjør det de mener er best, sjøl om EØS/ESA/EU mener noe annet. Det ville betydd et viktig steg fram for motstanden mot EØS/EU på flere områder. Innad i LO er det stor uenighet om EØS, men motstanden vokser. Her er det mulighet for allianser. Folks enkeltseire gir mot til flere kamper.

Hjelmeng-utvalget

Regjeringa satte ned Hjemmeng-utvalget. Det var fordi over-

våkingsorganet ESA sa at offentlige tiltak skal få mindre offentlig støtte og kapitalistselskaper mer. Det var på grunnlag av EØS-avtalens krav. Det kaller de «like vilkår». Det er ganske frekt. Folk betaler skatter og avgifter til kommunen. Kommunestyret vedtar at de skal ha SFO på skolene og et svømmebasseng. Det vil folk ha, og de spleiser på det. Det er jo også om å gjøre å ikke ta for dyre billetter. Så kommer det noen kapitaleiere og sier: Vi vil også drive SFO og et svømmebasseng! Vi har ikke kommunens innbyggere til å betale skatt og avgifter, så vi må ha dyrere billetter! Det blir ulik konkurranse! Vi vil at dere i kommunen skal drive SFO og bassenget som et eget kapitalistselskap, uten offentlig støtte, og ikke ha fordel av at dere er en kommune.

Med andre ord, EU/EØS prøver å pålegge kommuner til å ikke gjøre kommuneting! Kommuneoppgaver handler jo om etter beste evne (sjøl med for lite penger) å sørge for at folk i kommunen får det så bra som mulig, ikke bli «markedsaktør». «Hold nu op!» sier dansker så passende.

Hjelmeng-utvalget fikk mye motstand, så regjeringa har lagt den til side inntil videre. Men EU trykker på. Det er klart at det ville være en stor fordel for folk og kommuner å ikke måtte forholde seg til slike trusler i ett sett.

«SFO-plass med 10 000 kroner per måned»?

Det var overskrifta på et innlegg i ranano.no av Per-Gunnar Skotåm og Synne Høyforsslett Bjørnbæk, begge fylkestingsrepresentanter for Rødt i Nordland (juni

2019). De skriver blant annet:

Det regjeringsoppnevnte Hjelmengutvalget la fram en utredning i fjor med tittelen «Like konkurransevilkår for offentlige og private aktører». Flertallets forslag kan blant annet medføre at prisen i skolefritidsordningen (SFO) øker til over 10 000 kroner per måned.

De skriver også:

Hjelmengutvalget viser hvordan regjeringen bruker EØS til privatisering ved å foreslå tiltak som «kan styrke konkurransen». «Like vilkår» mellom private og offentlige aktører er kodeord for marked og konkurranse. Rødt avviser dette. Et eget tilsyn for å passe på og håndheve, med hjemmel for å gi pålegg slik at norske kommuner følger markedsaktørprinsippet, må også avvises. Det samme med forslaget om å gi konkurransetilsynet myndighet til å bøtelegge om EUs statsstøtteregler brytes. Forslagene griper direkte inn der folkevalgte organ bestemmer, og undergraver prinsippene i velferdsstaten.

Spørsmålet i starten i denne teksten var:

«Vil kommunene kunne stå fritt til å håndtere avfallet mer lokalt, hvis Norge ikke er med i EØS?»

Hva mener dere?

HVORDAN FÅ STUDIESTØTTE

Rødt er medlem av studieforbundet Næring og samfunn. Ved å melde inn studiesirkelen som studietiltak vil laget få pengestøtte fra studieforbundet. Alle kurs får 500 kroner i grunntilskudd. Kurs som har dokumenterte utgifter som leie av lokaler, innkjøp av denne studieboka (og annet tilleggsmateriell) og kostnader knyttet til lærer på kurset, får et opplæringsstilskudd på 80 kroner per time, i tillegg.

Krav til kurset for å få støtte:

- Godkjent studieplan. (Studieplanen for denne sirkelen er godkjent, heter: *Forandre verden*, og har nummer 16820)
- Innmelding før oppstart via KursAdmin (<https://www.naeringogsamfunn.no/kursadmin>). For å få tilgang til KursAdmin, send en epost til post@naeringogsamfunn.no med navn, bostedsadresse, fødselsår/-dato og mobilnummer, og be om tilgang på KursAdmin, og be om å få en bruker med tilgang.
- Minst 3 deltagerer som deltar på minst 75 % av kurs-timene. De rapporterte deltagerne må være over 16 år.
- Kurset må utlyses for målgruppa (offentliggjøres), være åpen. Det kan gjøres ved å legge informasjon på lokallagets hjemmeside eller facebookside at man skal ha studiesirkel. Eller sende brev/ e-post til folk dere tror vil delta.
- Kurset må vare minst 8 klokketimer. (Blir kanskje redusert til 4 timer i 2020).
- Frammøteliste fylles ut i KursAdmin.
- Alle godkjente deltagerne skal få kursbevis.

Når sirkelen er gjennomført fyller dere ut et rapportskjema i KursAdmin.

Dere trenger ikke sende inn kvitteringer, men må passe på at de tas vare på, da det gjennomføres stikkprøver.

Lurer dere på noe, ta kontakt med:

- Studieforbundet Næring og Samfunn. Tlf: 22 17 66 00
<http://www.naeringogsamfunn.no>
- Rødt. Tlf: 22 98 90 50

(Informasjonen her kan endre seg. Den er revidert per desember 2019)

For å kunne støtte kurdenes kamp, må man forstå. Gjerne studere. Les f.eks. Erling Folkvords bok, *Rojava*, *www.marxisme.no*

Kvinner krever rett til å bestemme over egen kropp og eget liv. Denne boka er et redskap i kampen. Her finner du svar på det meste du lurer på.

Bestilles fra www.marxisme.no